

UTJECAJ NOVE ORGANIZACIJE EURSKOG PLATNOG PROMETA NA HRVATSKI FINANCIJSKI SUSTAV

Rašić, Željka

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:767670>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-08**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

**UTJECAJ NOVE ORGANIZACIJE EURSKOG
PLATNOG PROMETA NA HRVATSKI
FINANCIJSKI SUSTAV**

Mentor:

izv.prof.dr.sc. Roberto Ercegovic

Studentica:

bacc.oec. Željka Rašić, 5161029

Split, rujan, 2017.

SADRŽAJ:

1. UVOD	3
1.1. Definiranje problema rada	3
1.2. Ciljevi rada	4
1.3. Metode rada	4
1.4. Struktura rada	5
2. PLATNI PROMET I ORGANIZACIJA PLATNOG PROMETA.....	7
2.1. Ključna obilježja platnog prometa	7
2.2. Platni promet u Republici Hrvatskoj.....	8
2.2.1. Nosioci platnog prometa i podjela platnog prometa	10
2.2.2. Nadzor platnog prometa.....	19
2.2.3. Platni sustavi	26
3. MEĐUNARODNI PLATNI PROMET I ULOGA BANAKA	34
3.1. Karakteristike međunarodnog platnog prometa	34
3.2. Instrumenti međunarodnog platnog prometa	35
3.2.1. Međunarodni dokumentarni akreditiv.....	36
3.2.2. Doznake i inkaso dokumenti (dokumentarna naplata).....	41
3.2.3. Ček i mjenica	43
3.2.4. Trgovačko kreditno pismo	45
4. SEPA I NJEZINE POSEBNOSTI	47
4.1. Pojam i značenje SEPA	47
4.1.1. SEPA platni instrumenti	49
4.1.2. SEPA platne sheme.....	51
4.2. SEPA u Republici Hrvatskoj	52
4.2.1. Nacionalni plan migracije na SEPA	53
4.2.2. Organizacija projekta SEPA-e u Republici Hrvatskoj.....	56
5. NOVI SUSTAV TARGET2 I PROCES IMPLEMENTACIJE.....	60

5.1. TARGET2 sustav.....	60
5.2. Uspostava hrvatske komponente platnog sustava TARGET2	63
6. UTJECAJ NOVE ORGANIZACIJE EURSKOG PLATNOG PROMETA NA HRVATSKI FINANCIJSKI SUSTAV	68
7. ZAKLJUČAK.....	70
LITERATURA	71
PRILOZI	75
SAŽETAK.....	76

1. UVOD

1.1. Definiranje problema rada

Svako područje života mora se dobro poznavati kako bi se moglo iskoristiti i na najbolji način organizirati. Tako je i sa platnim prometom. Potrebno je prijeko poznavanje sistema platnog prometa i njegovih instrumenata da bi on funkcionirao na najbolji način. Danas je svaki čovjek na neki način vezan za platni promet i nalazi se unutar toga, možemo reći, kretanja u krug. Da bi čovjek mogao funkcionirati i ostvariti željene ciljeve potrebno je poznavati okruženje u kojem se nalazi i posjedovati određeno znanje kao sredstvo s kojim će se služiti.

Osim pojma platnog prometa jako je bitan i pojam financijski sustav. Financijski sustav neke zemlje čine njezina valuta, platni sustav, financijska tržišta, financijske institucije te institucije koje reguliraju i nadziru njihov rad.¹ U Republici Hrvatskoj dominantnu poziciju u financijskom sustavu zauzimaju poslovne banke, čiji rad regulira i nadzire središnja banka – Hrvatska narodna banka (HNB). Banke i druge financijske institucije su primarni pružatelji plaćanja i financijskih usluga krajnjim korisnicima, kao i glavni sudionici na financijskim tržištima i važni vlasnici i korisnici sustava za obradu, klirinškog sustava i namire sredstava i financijskih instrumenata. Središnja banka, kao izdavatelj valute, monetarna vlast i banka banaka, ima ključnu ulogu u platnom prometu i posjeduje jedinstvene odgovornosti. Siguran i učinkovit sustav plaćanja je temeljna važnost za ekonomske i financijske aktivnosti te je neophodan za vođenje monetarne politike i održavanje financijske stabilnosti.

Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku Uniju dolazi do velikih promjena unutar sustava platnog prometa i sustava plaćanja, stoga je iz naslova rada vidljivo kako će biti riječi o eurskom platnom prometu kao dijelu ukupnog i domaćeg i međunarodnog platnog prometa te o organizaciji, promjenama i utjecaju na hrvatski financijski sustav.

¹ Hrvatska narodna banka: Financijski sustav Republike Hrvatske, raspoloživo na http://old.hnb.hr/financijska_stabilnost/hfinancijka_sustav-1.htm, (08.02.2017.), str. 1

1.2. Ciljevi rada

Nakon definiranog problema rada dolazimo do cilja istraživanja rada, a to znači da će se u radu analizirati dosadašnja struktura te sve došle i nadolazeće izmjene eurskog platnog prometa s posebnim naglaskom na reorganizacijske procese hrvatskog platnog sustava.

Posebna pozornost posvetit će se Zakonu o platnom prometu (Narodne novine, br. 133/2009) koji je stupio na snagu 1. siječnja 2011. godine i kojim je uređeno obavljanje kunskih i deviznih platnih transakcija u zemlji i inozemstvu, pružanje platnih usluga, pružatelji platnih usluga o uvjetima za pružanje i o pruženim platnim uslugama te druga prava i obveze u vezi s pružanjem i korištenjem platnih usluga. Također će se spomenuti i Direktiva 2007/64/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 13. studenog 2007. godine o uslugama platnog prometa na unutarnjem tržištu kojom se mijenjaju i dopunjuju neke od prethodnih direktiva, a i ukidaju.

Zakon o platnom prometu sadržava odredbe koje su u skladu s Direktivom 2007/64/EZ o uslugama platnog prometa na unutarnjem tržištu. Odredbe Direktive 2007/64/EZ o platnim uslugama preoblikovane su u Republici Hrvatskoj u Zakon o platnom prometu. Navedena direktiva pruža pravnu osnovu za oblikovanje unutarnjeg platnog tržišta i ima za cilj uspostavljanje sveobuhvatnih pravila koja će se primjenjivati na sve platne usluge u Europskoj Uniji, te omogućuje da izvršenje prekograničnih plaćanja između država članica Europske Unije bude jednostavno, učinkovito i sigurno kao i izvršenje nacionalnih plaćanja.²

1.3. Metode rada

Metoda označava osmišljen i primjenjiv način na koji se vrši neki rad.³

Tijekom istraživanja rada koristiti će se tri metode:

1. Metoda analize – rastavljanje složenog, odnosno neke cjeline na elemente, sastavne dijelove. Cilj joj je, dakle traganje za odgovorima na pitanje tipa – od čega su sastavljene,

² Hrvatska narodna banka: Euformiraj se, raspoloživo na <http://infozona.hr/eu/pitanje/hnb-sustav-platnog-prometa-u-eu>, (11.12.2016.), str. 1

³ Tubić, R. (1974): Enciklopedijski riječnik marksističkih pojmova, IP Veselin Maleša, Sarajevo, str. 232-233

kakva im je struktura i sastavni dijelovi, kako se ti dijelovi i skupovi jedinica integriraju u cjelovit sistem, što je to što ih drži na okupu.⁴ Metoda analize omogućuje uočavanje, otkrivanje i izučavanje znanstvene istine.⁵ Analiza je početni a sinteza završni proces spoznaje određenih pojava. Analizom se, naime, otkrivaju raznovrsnost i dijelovi, a sintezom jedinstvo i cjelina pojave.⁶

2. Metoda sinteze – povezivanje analizom dobivenih elemenata. Stvarnost i pojave u njoj ova metoda objašnjava logikom spajanja, objedinjavanja jednostavnih predmeta i pojava u složene i složenih u još složenije.⁷ Zajednička odlika metode sinteze i analize je što se međusobno pretpostavljaju iz jednostavnog razloga – cjelina se može razumjeti jedino razumijevanjem dijelova, ali i dijelovi se mogu shvatiti samo kao dijelovi cjeline.⁸
3. Kabinetsko istraživanje ili istraživanje za stolom – radi se podacima koji su ranije prikupljeni i raspoloživi za korištenje. Mogu se dobiti iz različitih evidencija i dokumentacije poduzeća ili iz izvora izvan poduzeća poput štampanih i elektronskih medija.

1.4. Struktura rada

Rad se sastoji od 7 dijelova uključujući uvod i zaključak.

U uvodu rada definirati će se problem i ciljevi rada te metode kojima će se koristiti prilikom obrade problema.

U drugom dijelu objasniti će se platni promet te njegova organizacija kako u svijetu tako i na nacionalnoj osnovi.

U trećem dijelu će se objasniti međunarodni platni promet te uloga banaka u instrumentima međunarodnog platnog prometa.

⁴ Kukić, S., Markić, B. (2006): Metodologija društvenih znanosti, Ekonomski fakultet sveučilišta u Mostaru, Mostar, str. 123

⁵ Zelenika, R. (2000): Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, Ekonomski fakultet sveučilište u Rijeci, Rijeka, str. 327

⁶ Kukić, S., Markić, B. (2006): Metodologija društvenih znanosti, Ekonomski fakultet sveučilišta u Mostaru, Mostar, str. 126

⁷ Ibid., str. 125

⁸ Ibid., str. 126

Četvrti dio objasniti će SEPU i njezine posebnosti te organizaciju i plan migracije na SEPA.

Novi sustav TARGET2 i proces implementacije su peti dio rada i objasniti će nastanak TARGET2 sustava te njegovu komponentu u Republici Hrvatskoj.

Šesti dio prikazati će kako je organizacija eurskog platnog prometa utjecala na hrvatski financijski sustav.

I zadnji, sedmi dio rada sadržavati će zaključak, sažetak, korištenu literaturu i priloge.

2. PLATNI PROMET I ORGANIZACIJA PLATNOG PROMETA

Sve vrste plaćanja između različitih subjekata (osoba) koja se odvijaju putem banaka smatraju se platnim prometom. Sudionici u platnom prometu su domaći poslovni subjekti i građani te strane fizičke i pravne osobe.

2.1. Ključna obilježja platnog prometa

Temeljna funkcija platnog prometa je omogućavanje učinkovite i sigurne uporabe novca kao sredstva plaćanja i izvršavanje bezgotovinskih platnih transakcija odnosno prijenos sredstava od platitelja primatelju plaćanju. Plaćanje u platnom prometu odnosi se na obračun putem računa, uplata na račun i isplata s računa. Platni promet predstavlja financijski krvotok i neizostavni dio gospodarskog sustava svake zemlje. Dobro organizirani platni promet znači ekonomično, brzo i sigurno izvršavanje zadanih plaćanja, kvalitetnije praćenje poslovanja klijenata banke obavljanjem poslova platnog prometa te nesmetano odvijanje procesa reprodukcije.

U slučaju zastoja u plaćanjima jednog sudionika u platnom prometu, to bi automatski dovelo i drugog sudionika u poziciju da niti on ne može platiti svoje obveze. Uspješno i sigurno funkcioniranje platnog prometa iznimno je važno i za središnju banku, instituciju odgovornu za funkcioniranje platnog prometa u zemlji kao i za cjelokupni financijski sustav i sve njegove sudionike.⁹ Platni promet utječe na cjelokupno poslovanje banke koja obavlja poslove platnog prometa budući da ona tada može uvidjeti s kakvim klijentom posluje, hoće li imati problema sa naplatom kreditnog potraživanja, hoće li to utjecati na njenu likvidnost te na kraju koliko će profita ostvariti na poslovima koje obavlja za klijenta.

U užem smislu, platni promet obuhvaća formalne aranžmane temeljene na ugovorima i zakonodavstvu, sa standardiziranim pravilima i ugovornim odnosima za slanje, kliring i namiru financijskih instrumenata između sudionika.¹⁰

⁹ Hrvatska narodna banka: O platnom prometu, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/o-platnom-prometu>, (31.01.2017.), str. 1

¹⁰ Ibid.

U još užem smislu, platni promet obuhvaća obavljanje jasno definiranih poslovnih naloga i poslovnih transakcija.¹¹

Kako je transakcije moguće podijeliti po kronološkom slijedu tako je moguće i poslove platnog prometa podijeliti na:¹²

1. otvaranje, vođenje i zatvaranje računa sudionika;
2. vođenje registra računa sudionika;
3. primitak i provjera ispravnosti naloga za plaćanje;
4. obrada podataka iz naloga za plaćanje;
5. obavljanje isplata i uplata gotovog novca;
6. knjiženje platnih transakcija na računima;
7. slanje i primitak platnih transakcija u sustave za obračun međubankovnih plaćanja;
8. vođenje evidencije o redoslijedu plaćanja te drugih propisanih evidencija;
9. izvještavanje sudionika - imatelja računa o stanju i promjenama na njihovim računima;
10. pohrana i čuvanje dokumentacije s podacima o platnom prometu.

Ove poslove platnog prometa može obavljati središnja banka i banke kao depozitne institucije, a iznimno i pošta koja obavlja gotovinski platni promet za fizičke osobe. Središnja banka može također nekim drugim financijskim institucijama povjeriti obavljanje dijela poslova platnog prometa (npr. financijska agencija, štedne banke).

2.2. Platni promet u Republici Hrvatskoj

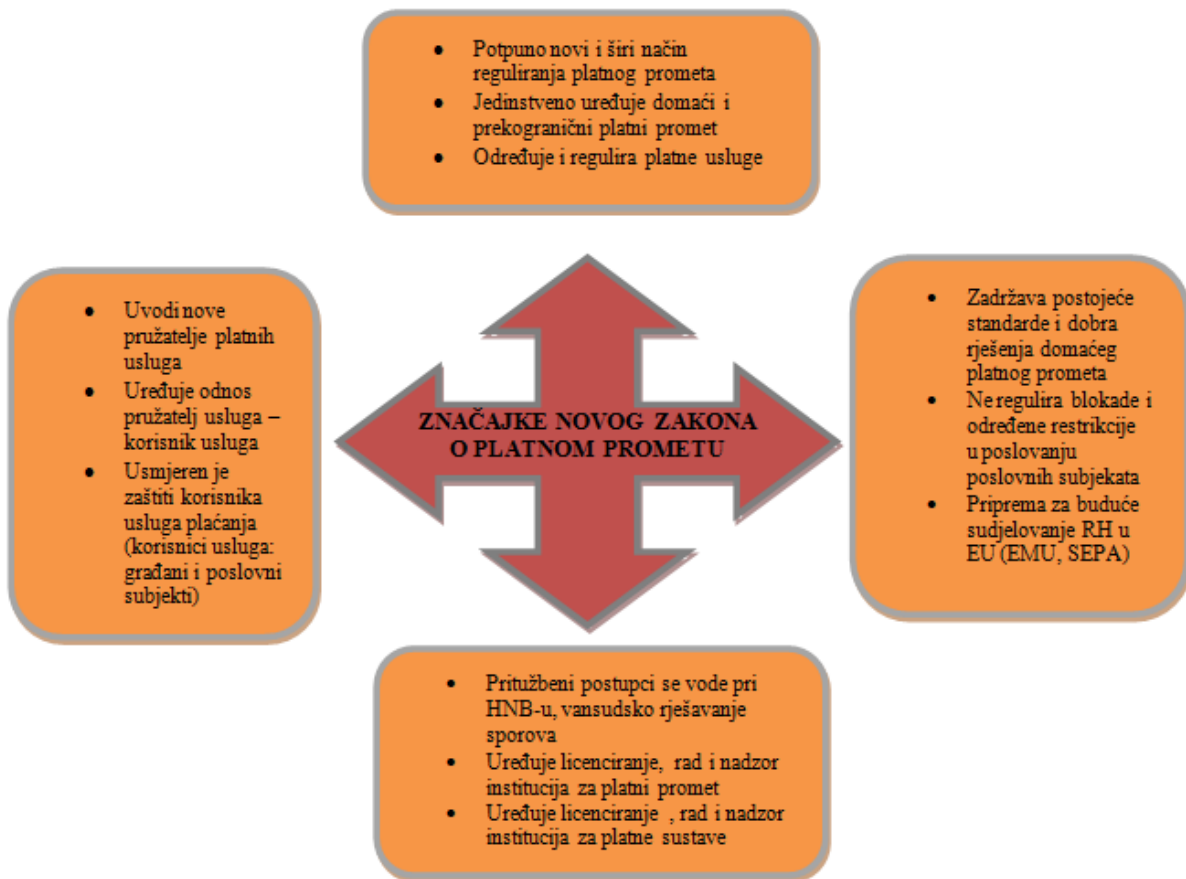
Platni promet ima svojih univerzalnih karakteristika koje vrijede u zemljama diljem svijeta, ali isto tako ima specifičnosti koje vrijede samo za jednu zemlju. Platni promet je od nastajanja Hrvatske države doživio svoj razvoj kroz tri zakona. Najnoviji, treći, s primjenom od 01. siječnja 2011., nije samo obveza usklađivanja zakonodavstva RH s EU (naše zakonodavstvo se usklađuje sa europskom direktivom PSD – engl. Payment Services Directive), nego i korak prema tržišnoj regulaciji usluga, institucija i sustava.¹³

¹¹ Vidaković, N., Gregurek, M. (2013): Bankarsko poslovanje, Visoko učilište Effectus, Zagreb, str. 103

¹² Zakon o platnom prometu u zemlji, NN 117/2001, Članak 3.

¹³ Vidaković, N., Gregurek, M. (2013): Bankarsko poslovanje, Visoko učilište Effectus, Zagreb, str. 107

U trenutku pridruživanja Hrvatske EU, novi Zakon o platnom prometu će ostvariti značajne uštede poslovnim subjektima u troškovima obrade stvaranjem jedinstvenog platnog područja eurozone te povećati konkurenciju na domaćem bankarskom tržištu jer će ukloniti prepreke koje štite domaće tržište.

Slika 1: Osnovne značajke novog Zakona o platnom prometu

Izvor: Hrvatska narodna banka, www.hnbnetra.hnb.hr, prikaz autora

Platni promet obuhvaća cijeli niz operativnih i tehnoloških postupaka definiranih odredbama različitih zakona. Imajući na umu navedeno, a u cilju bolje međuinstitucionalne suradnje na području funkcioniranja i razvoja platnog prometa u zemlji, osnovan je Nacionalni odbor za platni promet. Sporazum o osnivanju Nacionalnog odbora za platni promet donijeli su Hrvatska narodna banka, Ministarstvo financija, Hrvatska gospodarska

komora (unutar koje djeluje Sektor za financijske institucije, poslovne informacije i ekonomske analize) i Hrvatska udruga banaka.¹⁴

Temeljne zadaće Nacionalnog odbora za platni promet povezane su sa svim aspektima funkcioniranja platnog prometa u zemlji. Tako Odbor:¹⁵

- 1) definira i predlaže poduzimanje zajedničkih mjera u platnom prometu kako bi se osigurala jedinstvena primjena zakonskih propisa iz različitih područja,
- 2) potiče prihvaćanje i primjenu novih rješenja u platnom prometu u cilju postizanja većeg stupnja sigurnosti i učinkovitosti,
- 3) daje inicijativu za uspostavu suradnje između institucija nadležnih za donošenje propisa koji su usko povezani s obavljanjem poslova platnog prometa u zemlji, a po potrebi i inicijativu za izmjenu važećih zakonskih i podzakonskih propisa,
- 4) prati razvoj i predlaže primjenu novih usluga i servisa u platnom prometu radi boljeg i kvalitetnijeg odnosa između banke i njezinih komitenata,
- 5) utvrđuje probleme u odvijanju platnog prometa u zemlji i predlaže rješenja za njih,
- 6) afirmira daljni razvoj platnog prometa u zemlji na tržišnim načelima i suprosvjetljuje se monopolnim interesima u platnom prometu bilo koje financijske institucije u zemlji i
- 7) predlaže smjernice razvoja platnog sustava u zemlji u skladu s direktivama EU-a i prihvaćenim međunarodnim standardima.

Nacionalni odbor za platni promet ima 16 članova koje su imenovale potpisnice Sporazuma o osnivanju. Sjedište Odbora je u Zagrebu, pri Hrvatskoj narodnoj banci. Radom Odbora upravlja predsjednik Odbora, a njega iz redova svojih članova imenuje i razrješuje Hrvatska narodna banka. Odbor radi na sjednicama koje saziva i vodi predsjednik Odbora. Rad Odbora je javan, a o radu na sjednicama vodi se zapisnik. Rad Odbora ni u kojem smislu ne ograničuje zakonske ovlasti i funkciju Hrvatske narodne banke i Ministarstva financija.¹⁶

2.2.1. Nosioci platnog prometa i podjela platnog prometa

„Pod unutrašnjim platnim prometom svake, pa i naše zemlje, razumijevaju se sva gotovinska i bezgotovinska plaćanja izvršena između pravnih osoba, odnosno pravnih i

¹⁴ Hrvatska narodna banka: Nacionalni odbor za platni promet, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/nacionalni-odbor-za-platni-promet>, (05.05.2017.), str. 1

¹⁵ Ibid., str. 1-2

¹⁶ Ibid., str. 2-3

fizičkih osoba, novcem te zemlje. Osnovni sudionici platnog prometa su platac i primalac novca koji predstavljaju krajnje točke izvršene novčane transakcije između kojih posreduje institucija koja organizira platni promet i koja ima ulogu nosioca platnog prometa.¹⁷

Plaćanje je prijenos sredstava koji umanjuje obvezu platitelja *vis-à-vis*¹⁸ primatelja iz čega zaključujemo da su nosioci platnog prometa: obveznik - ili *platitelj* - sudionik platne transakcije koji izdaje nalog za plaćanje ili pristaje na prijenos sredstava na primatelja. *Primalac* - ili korisnik - je krajnji primatelj sredstava.¹⁹

Platni promet dijelimo prema tri kriterija:

1. vrsti plaćanja,
2. s gledišta načina provedbe platnog prometa i
3. s gledišta mjesta gdje se nalaze sudionici platnog prometa.

Prema *vrsti plaćanja* platni promet možemo promatrati kao:

1. gotovinski – gotovinsko plaćanje je izravna predaja gotovog novca s računa koji se vodi kod ovlaštene organizacije.²⁰ Ako stranke ne razmijene podatke o svom identitetu onda je takva gotovinska isplata anonimna. U većini zemalja, zakonodavstvo ili regulativa zahtijeva da se novčanice i kovanice prihvate kao plaćanje za sve vrste transakcija, potencijalno podložne ograničenjima prema vrijednosti. Daljnje mjere identifikacije obično nisu potrebne za gotovinske transakcije, osim za transakcije velikih iznosa u kontekstu povećanih napora u borbi protiv pranja novca i financiranja terorizma. „Isplata i uplata gotovog novca sa računa i na račun iniciraju se nalogom za plaćanje. Nalog za isplatu gotovog novca s računa podnosi se banci koja vodi račun platitelja, a nalog za uplatu gotovog novca na račun može se podnijeti svim bankama (bez obzira na to gdje se vodi račun u korist kojeg se obavlja uplata).“²¹ Uplatni nalog i Isplatni nalog su obrasci za gotovinska plaćanja.
2. bezgotovinski – bezgotovinsko plaćanje je prijenos sredstava s računa platitelja na račun primatelja.²² Računi dviju stranaka mogu biti u istoj banci ili u različitim bankama. Ovaj suvremeni način plaćanja uključuje kartice i elektroničke oblike

¹⁷ Hadži-Petrović, M., (1978): Instrumenti unutrašnjeg platnog prometa, Informator, Zagreb, str. 11

¹⁸ *Vis-à-vis* (fr.), nasuprot

¹⁹ Kokkola, T. (2010): European Central Bank, Eurosystem, The payment system, Frankfurt am Main, str. 25

²⁰ Vidaković, N., Gregurek, M. (2013): Bankarsko poslovanje, Visoko učilište Effectus, Zagreb, str. 109

²¹ *Ibid.*, str. 109-110

²² *Ibid.*, str. 110

plaćanja pa stoga raspoznajemo dvije vrste platnih transakcija: push i pull. *Push platne transakcije* inicira izravno sam platitelj svom pružatelju usluga plaćanja (standardni virmani/doznake – e-banking nalozi ili nalozi po bankovnom računu zadani mobitelom, novčane pošiljke – Western Union i plaćanja zadana mobitelom na teret telefonskog broja – prepaid/post paid).²³ *Pull platne transakcije* inicira platitelj putem primatelja ili ih inicira izravno primatelj plaćanja (kartična plaćanja – POS terminali-debitne kartice, kreditne kartice, debitne kartice s odgodom plaćanja, charge kartice, pojedina plaćanja određenim instrumentima – prepaid poklon kartice, izravna terećenja te polaganje i podizanje gotovine).²⁴ Nalog za prijenos sredstava je obrazac za bezgotovinsko plaćanje. Razvoj internet bankarstva je značajno pridonio razvoju bezgotovinskog plaćanja. Internet bankarstvo omogućuje jednostavno i brzo obavljanje dnevnih financijskih transakcija što znači da nema čekanja u redovima u poslovnica. Bankama su značajno smanjeni operativni i materijalni troškovi i otvoreni su im novi kanali prihoda po naknadama za omogućavanje usluge internet bankarstva.

Izvršene platne transakcije (1)	Broj transakcija	%	Vrijednost transakcija u kunama	%
A) NACIONALNE PLATNE TRANSAKCIJE				
1. Poslani kreditni transferi (2)	297.884.088	39,65%	1.795.673.296.922	96,02%
1.1. Kreditni transferi	277.234.713	93,07%	1.736.785.606.080	96,72%
1.2. Trajni nalozi	20.649.375	6,93%	58.887.690.843	3,28%
2. Usluga plaćanja računa	26.438.070	3,52%	5.822.302.225	0,31%
3. Izravna terećenja	24.553.159	3,27%	16.699.330.099	0,89%
4. Terećenja bez naloga (3)	151.404.125	20,15%	3.323.989.991	0,18%
5. Transakcije platnim karticama izdanima u RH (4)	251.063.018	33,41%	48.540.908.818	2,60%
5.1. Debitne platne kartice	165.442.546	65,90%	27.823.948.160	57,32%
5.2. Kreditne platne kartice	85.620.472	34,10%	20.716.960.658	42,68%
6. Transakcije čekovima izdanima u RH (5)	11.039	0,001%	5.325.537	0,0003%
UKUPNO NACIONALNE PLATNE TRANSAKCIJE (1. – 6.)	751.353.499	100%	1.870.065.153.591	100%
B) MEĐUNARODNE PLATNE TRANSAKCIJE				
7. Poslani kreditni transferi (6)	3.323.803	5,82%	213.098.491.508	47,77%
8. Primljeni kreditni transferi (7)	5.207.524	9,11%	212.391.839.018	47,61%
9. Transakcije platnim karticama izdanima u RH (8)	18.925.669	33,13%	6.970.709.381	1,56%
10. Transakcije prihvata platnih kartica izdanih izvan RH (9)	29.676.313	51,94%	13.640.858.618	3,06%
UKUPNO MEĐUNARODNE PLATNE TRANSAKCIJE (7. – 10.)	57.133.309	100,00%	446.101.898.525	100,00%
UKUPNO (A + B)	808.486.808		2.316.167.052.116	

Slika 2: Izvještaj o bezgotovinskim platnim transakcijama u Republici Hrvatskoj u 2016. godini

Izvor: Hrvatska narodna banka, <https://www.hnb.hr>

²³ Vidaković, N., Gregurek, M. (2013): Bankarsko poslovanje, Visoko učilište Effectus, Zagreb, str. 105

²⁴ Ibid.

3. obračunski platni promet – obračunsko plaćanje ili obračunska namira je namirivanje međusobnih novčanih obveza između sudionika bez uporabe novca, a obavlja se cesijom ili ustupanjem potraživanja ugovorom (ugovor kojim vjerovnik svoje otuđivo potraživanje prenosi na drugu osobu²⁵), asignacijom ili upućivanjem (jedna osoba-uputitelj, ovlašćuje drugu osobu-upućenika da za njezin račun izvrši nešto određenoj trećoj osobi-primatelju upute, a primatelja upute ovlašćuje da to izvršenje primi u svoje ime²⁶), kompenzacijom ili prijebojem (obračunski način plaćanja u kojem dolazi do međusobnog obračunavanja-prebijanja potraživanja između vjerovnika i dužnika koji može biti potpun ili djelomičan²⁷), preuzimanjem duga (ugovor kojim se preuzima dug između dužnika i preuzimatelja na koji je pristao vjerovnik) i drugim oblicima međusobnih namirivanja obveza i potraživanja (npr. prijenos vrijednosnih papira, izdavanje vrijednosnih papira).²⁸

Prema *gledištu načina provedbe platnog prometa* može biti:²⁹

1. neposredni platni promet koji podrazumijeva neposredno plaćanje između platitelja i primatelja bez posrednika dok su kod
2. posrednog, u obavljanju platnog prometa, uključene, pored platitelja i primatelja, još jedna ili više organizacija preko kojih i pomoću kojih se i vrši sama isplata, odnosno naplata, odnosno preko nosioca platnog prometa.

Prema *sjedištu subjekta sudionika* ili *s gledišta mjesta gdje se nalaze sudionici platnog prometa* može biti:

1. nacionalni platni promet – nacionalne platne transakcije u čijem izvršavanju sudjeluju platiteljev pružatelj platnih usluga i pružatelj platnih usluga primatelja plaćanja ili samo jedan pružatelj platnih usluga koji posluju u Republici Hrvatskoj.³⁰ Nacionalni platni promet može biti u domaćoj i stranoj valuti.

²⁵ Idžojić, I., (2015): Stručni rad: Namira bez uporabe novca raspoloživo na http://effectus-uciliste.hr/images/fip_v3i1/3_Namira_bez_uporabe_novca.pdf, (20.07.2017.), str. 61

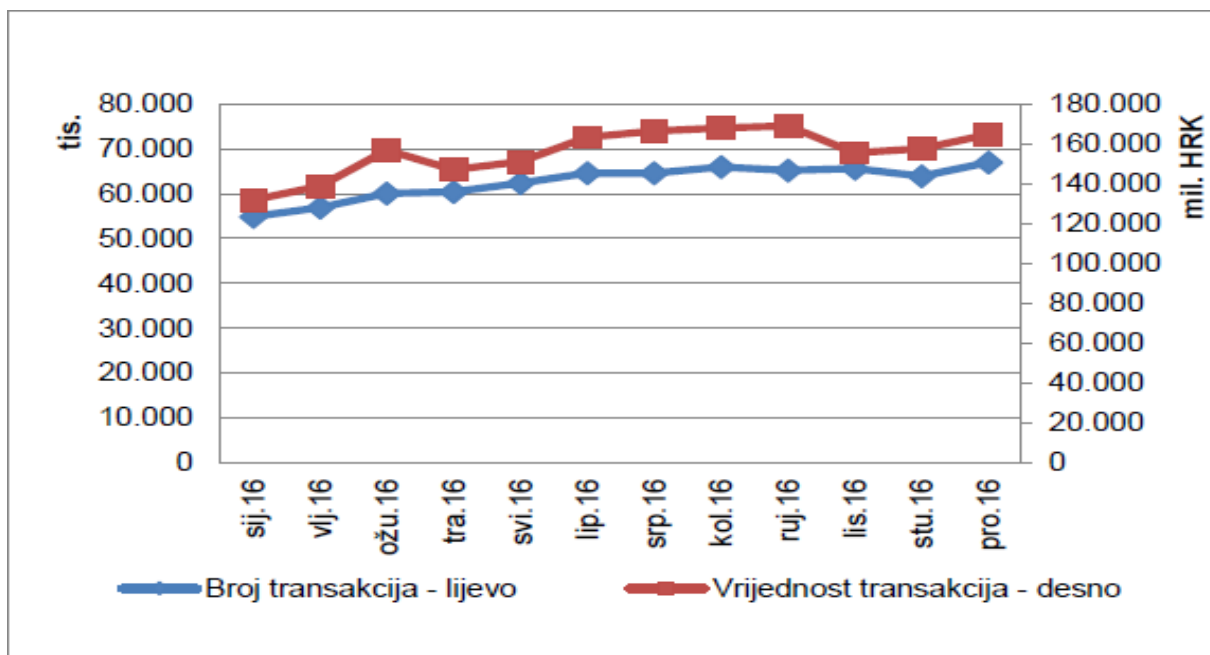
²⁶ Ibid., str. 63

²⁷ Vidaković, N., Gregurek, M. (2013): Bankarsko poslovanje, Visoko učilište Effectus, Zagreb, str. 111

²⁸ Ibid., str. 110

²⁹ Financijska učionica: Platni promet – uloga, značaj, vrste, raspoloživo na <https://finansijaskaucionica.wordpress.com/2012/12/05/41/>, (13.09.2017.), str. 1

³⁰ Zakon o platnom prometu, pročišćeni tekst zakona, NN 133/09, 136/12, Članak 2.

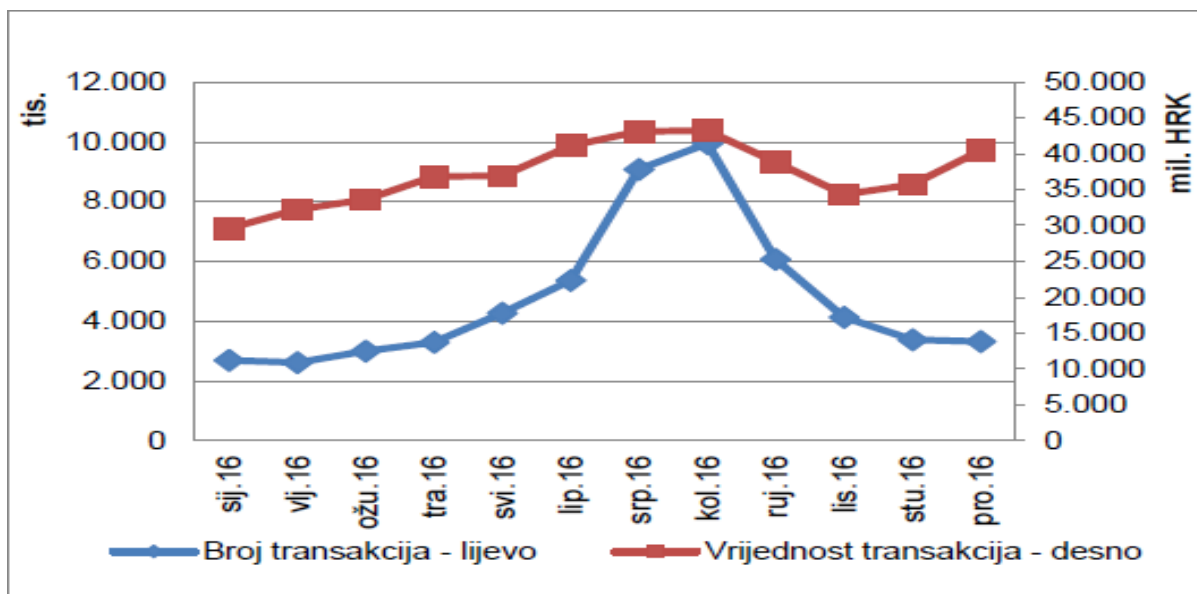
Slika 3: Broj i vrijednost nacionalnih bezgotovinskih platnih transakcija

Izvor: Hrvatska narodna banka, <https://www.hnb.hr>

2. prekogranični platni promet - prekogranične platne transakcije između pružatelja platnih usluga i primatelja (primatelja plaćanja ili platitelja) u Republici Hrvatskoj i pružatelja platnih usluga (platitelja ili primatelja plaćanja) u drugoj državi članici (zemlje Europskog gospodarskog prostora: članice Europske unije te Norveška, Island i Liechtenstein).³¹
3. međunarodni platni promet – međunarodne platne transakcije između pružatelja platnih usluga (primatelja plaćanja ili platitelja) u Republici Hrvatskoj i pružatelja platnih usluga (platitelja ili primatelja plaćanja) u trećim državama (države koje nisu članice Europske unije).³²

³¹ Splitska Banka: Nacionalni platni promet u stranoj valuti, prekogranični i međunarodni platni promet, raspoloživo na <https://www.splitskabanka.hr/Portals/8/PDF/Dokumenti/nacionalni-platni-promet-retail.pdf>, (01.07.2017.), str. 1

³² Ibid.

Slika 4: Broj i vrijednost međunarodnih bezgotovinskih platnih transakcija

Izvor: Hrvatska narodna banka, <https://www.hnb.hr>

Stupanjem na snagu novog Zakona o platnom prometu te Odluke o nalogima za plaćanje (NN 3/2011), standardizirani oblik broja računa (engl. IBAN) uvodi se i u domaći (nacionalni) platni promet od 01.06.2012. za čiju su primjenu kreirani novi obrasci HUB 3 i HUB 3A. Nalog za plaćanje je namijenjen prijenosu sredstava u zemlji i inozemstvu i gotovinskom poslovanju korisnika platnih usluga. Nalog za plaćanje HUB 3 je univerzalni nalog za nacionalna, prekogranična i međunarodna plaćanja, dok je HUB 3A nalog samo za nacionalna plaćanja.³³

³³ Splitska Banka: Uputa za popunjavanje naloga za plaćanje HUB3 i HUB3A, raspoloživo na http://www.splitskabanka.hr/Portals/8/PDF/Dokumenti/Uputa_za_popunjavanje_naloga_za_placanje_HUB3_i_HUB3A_280114.PDF, (12.09.2017.), str. 1

Popunjavanje naloga za plaćanje HUB 3A, tj. određenih polja tog naloga obavlja se na isti način kao i naloga HUB 3. Razlike su jedino u sljedećem:³⁵

1. nalog HUB 3A služi isključivo za nacionalna plaćanja;
2. na nalogu HUB 3A umjesto dodatnih podataka za inozemna plaćanja (prostor u donjem lijevom dijelu) može se koristiti za 2DBK (2D bar code) ili se taj prostor ostavlja prazan;
3. popunja se isključivo strojno (računalno). Kod strojnog popunjavanja naloga nije obvezno slaganje slova ili brojki u kućice;
4. kod popunjavanja polja valuta plaćanja na nalogu HUB 3A, može se koristiti samo oznaka za nacionalnu valutu u Hrvatskoj (HRK);
5. sadržaj talona kod obrasca HUB 3A: sva polja talona su neformatirana te se u njih mogu upisivati skraćeni nazivi platitelja i/ili primatelja, te skraćeni opis plaćanja. Jedino podatak o iznosu, broju računa primatelja i poziv na broj primatelja moraju biti ponovljeni u cijelosti.

Na nalogima za plaćanje HUB 3 i HUB 3A uveden je podatak šifra namjene koji označava četveroslovnu oznaku transakcije prema ISO20022 standardu. Šifra namjene nije obavezan podatak na nalogu za plaćanje, a sadržaj šifre namjene nema utjecaja na podatak opis plaćanja.³⁶

IBAN (engl. International Bank Account Number) ili međunarodni broj bankovnog računa je međunarodni standard za numeraciju bankovnih računa. IBAN je stvorila Europska komisija za bankarske standarde (engl. European Committee for Banking Standards), a kasnije je prihvaćen kao međunarodni standard ISO³⁷ 13616:1997, sada ISO 13616:2007. IBAN je izvorno uveden kako bi olakšao plaćanja unutar Europske unije, no njegov oblik bio je dovoljno fleksibilan da ga se moglo primjeniti globalno. Unutar Europske unije IBAN je jedan od osnovnih uvjeta za automatsku obradu platnih naloga u deviznom platnom prometu. Od 1. lipnja 2013. godine u Hrvatskoj je obavezna uporaba IBAN-a čime je ostvaren temeljni preduvjet za sudjelovanje kreditnih institucija sa sjedištem u zemlji u Jedinostvenom području plaćanja (engl. SEPA).³⁸

³⁵ Ibid., str. 16

³⁶ Ibid., str. 18

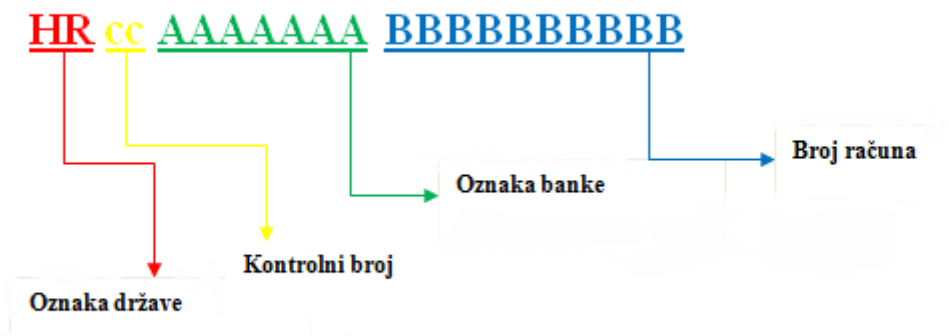
³⁷ ISO – International Organization for Standardization (engl.), Međunarodna organizacija za normizaciju

³⁸ Wikipedia: IBAN, raspoloživo na <https://hr.m.wikipedia.org/wiki/IBAN>, (21.06.2017.), str. 1

Međunarodni bankovni broj računa za prekogranična plaćanja je u Republici Hrvatskoj uveden 2004. godine i u punoj primjeni je od 2007. godine. IBAN može biti sastavljen od maksimalno 34 alfanumerička znaka koji precizno identificiraju državu, banku te klijentov račun u banci.³⁹

Hrvatski IBAN sastoji se od 21 alfanumeričkog znaka. HR – oznaka države po ISO 3166-1 standardu, cc označuje kontrolni broj, slova A vodeći broj banke (7 znamenaka), a slova B broj računa (10 znamenaka). U platnim dokumentima koji se dostavljaju elektroničkim putem hrvatski IBAN ne smije sadržavati prazna polja, dok pri unosu u platne naloge na papirnatom mediju svaka četiri znaka trebaju biti odijeljena jednim praznim poljem.⁴⁰

Banke u zemljama EU naplaćuju naknadu od cca 5 do 15 EUR (različita tarifa i uslovi za svaku inozemnu banku) ukoliko nalog ne sadrži IBAN korisnika i SWIFT⁴¹ adresu banke korisnika.⁴²

Slika 7: Konstrukcija IBAN-a

Izvor: Izrada autora

³⁹ Raiffeisen Bank: IBAN (International Bank Account Number), raspoloživo na <https://www.rba.hr/mala-poduzeca-i-obrtnici/korisne-informacije/iban>, (21.06.2017.), str. 1

⁴⁰ Wikipedia: IBAN, raspoloživo na <https://hr.m.wikipedia.org/wiki/IBAN>, (21.06.2017.), str. 1

⁴¹ SWIFT – Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (engl.), Svjetsko udruženje za međunarodne, međubankarske financijske telekomunikacije ili procedura slanja poruka između međunarodnih banaka

⁴² Raiffeisen Bank: IBAN – međunarodni broj bankovnog računa (International Bank Account Number), raspoloživo na <https://raiffeisenbank.ba/bhs/menu/view/61/me%C4%91unrodni-platni-promet>, (13.09.2017.), str. 1

2.2.2. Nadzor platnog prometa

Hrvatska narodna banka vodi se složenošću, opsegom i vrstom poslova koje institucija obavlja te rizičnošću njezina poslovanja kako bi utvrdila učestalost i obuhvat nadzora nad institucijama za elektronički novac i platni promet. U okviru svoje nadležnosti, a na temelju zakona nadzor nad poslovanjem institucija mogu obavljati i druga nadzorna tijela u skladu s ovlaštenjima.

Implementacijom svih relevantnih zakonskih odredbi, propisi Republike Hrvatske usklađeni su u potpunosti sa zakonodavnim okvirima i smjernicama Europske unije. Jedan od zakona koji je donesen u tom postupku je i novi Zakon o platnom prometu. Tim Zakonom se uređuje platni promet (platne usluge, pružatelji platnih usluga, transakcijski računi i izvršenje platnih transakcija između kreditnih institucija i drugo).

Platne usluge jesu sljedeće usluge koje pružatelji platnih usluga obavljaju kao svoju djelatnost:⁴³

1. usluge koje omogućuju polaganje gotovog novca na račun za plaćanje kao i svi postupci koji su potrebni za vođenje računa za plaćanje;
2. usluge koje omogućuju podizanje gotovog novca s računa za plaćanje kao i svi postupci koji su potrebni za vođenje računa za plaćanje;
3. usluge izvršenja platnih transakcija, uključujući prijenos novčanih sredstava na račun za plaćanje kod korisnikovog pružatelja platnih usluga ili kod drugog pružatelja platnih usluga:
 - izvršenje izravnih terećenja, uključujući jednokratna izravna terećenja,
 - izvršenje platnih transakcija putem platnih kartica ili sličnog sredstva,
 - izvršenje kreditnih transfera, uključujući trajne naloge;
4. usluge izvršenja platnih transakcija u kojima su novčana sredstva pokrivena kreditnom linijom za korisnika platnih usluga:
 - izvršenje izravnih terećenja, uključujući jednokratna izravna terećenja,
 - izvršenje platnih transakcija putem platnih kartica ili sličnog sredstva,
 - izvršenje kreditnih transfera, uključujući trajne naloge;
5. usluge izdavanja i/ili prihvaćanja (engl. acquiring) platnih instrumenata;
6. usluge novčanih pošiljaka i

⁴³ Zakon o platnom prometu, pročišćeni tekst zakona, NN 133/09, 136/12, Članak 3.

7. usluge izvršenja platnih transakcija kad se suglasnost platitelja za izvršenje platne transakcije daje nekim telekomunikacijskim sredstvom, digitalnim ili informatičko-tehnološkim uređajem, a plaćanje se obavlja telekomunikacijskom ili mrežnom operatoru informatičko-tehnološkog sustava, koji djeluje isključivo kao posrednik između korisnika platnih usluga i dobavljača robe i usluga.

*Pružatelji platnih usluga u Republici Hrvatskoj su:*⁴⁴ kreditna institucija sa sjedištem u Republici Hrvatskoj, institucija za elektronički novac sa sjedištem u Republici Hrvatskoj, institucija za platni promet sa sjedištem u Republici Hrvatskoj, Hrvatska narodna banka kad ne djeluje u svojstvu monetarne vlasti ili druge javne vlasti, Republika Hrvatska i jedinica lokalne ili područne (regionalne) samouprave kad ne djeluju u svojstvu javne vlasti, kreditna institucija sa sjedištem u državi članici, institucija za elektronički novac sa sjedištem u državi članici, institucija za platni promet sa sjedištem u državi članici, podružnica kreditne institucije iz treće države sa sjedištem u Republici Hrvatskoj, podružnica institucije za elektronički novac iz treće države sa sjedištem u Republici Hrvatskoj, Europska središnja banka kad ne djeluje u svojstvu monetarne vlasti ili druge javne vlasti.

Aktivnosti koje se ne smatraju platnim uslugama u smislu Zakona o platnom prometu su:⁴⁵

1. platne transakcije izvršene isključivo u gotovom novcu izravno između platitelja i primatelja plaćanja bez sudjelovanja posrednika;
2. platne transakcije između platitelja i primatelja plaćanja bez sudjelovanja posrednika;
3. profesionalan fizički prijevoz novčanica i kovanog novca, uključujući njihovo prikupljanje, obradu i dostavu;
4. platne transakcije koje se sastoje u neprofesionalnom prikupljanju i dostavi gotovog novca u sklopu neprofitne ili dobrotvorne djelatnosti;
5. usluge kod kojih primatelj plaćanja daje platitelju gotov novac kao dio platne transakcije na izričit zahtjev korisnika platnih usluga dan neposredno prije izvršenja platne transakcije u sklopu plaćanja za kupnju robe ili usluga (engl. cash back);
6. poslovi mijenjanja novca koji se sastoje u mijenjanju gotovog novca za gotov novac, pri čemu se novčana sredstva ne drže na računu za plaćanje;

⁴⁴ Ibid., Članak 5.

⁴⁵ Ibid., Članak 4.

7. platne transakcije na osnovi sljedećih papirnatih dokumenata (platni instrument nije usluga plaćanja) vučenih, odnosno ispostavljenih pružatelju platnih usluga radi stavljanja novčanih sredstava na raspolaganje primatelju plaćanja:
 - a) čekova u skladu sa Ženevskom konvencijom o jedinstvenom zakonu o čekovima od 19. ožujka 1931.
 - b) čekova sličnih onima iz točke a) koji su uređeni pravom država koje nisu stranke Ženevske konvencije o jedinstvenom zakonu o trasiranim i vlastitim mjenicama od 7. lipnja 1930.
 - c) mjenica u skladu sa Ženevskom konvencijom o jedinstvenom zakonu o trasiranim i vlastitim mjenicama od 7. lipnja 1930.
 - d) mjenica sličnih onima iz točke c) koje su uređene pravom država koje nisu stranke Ženevske konvencije o jedinstvenom zakonu o trasiranim i vlastitim mjenicama od 7. lipnja 1930.
 - e) vaučera
 - f) putničkih čekova i
 - g) poštanskih novčanih uputnica prema definiciji Svjetske poštanske unije,
8. platne transakcije izvršene unutra platnog sustava ili sustava za namiru financijskih instrumenata između agenata za namiru, središnjih protustranaka, klirinških organizacija i/ili središnjih banaka i drugih sudionika u sustavu te pružatelju platnih usluga;
9. platne transakcije u vezi s upravljanjem vrijednosnim papirima, uključujući raspodjelu dividendi i prihoda i druge raspodjele, ili u vezi s otkupom ili prodajom vrijednosnih papira koje obave osobe prethodno navedene iz točke 8. ili investicijska društva, kreditne institucije, subjekti za zajednička ulaganja ili društva za upravljanje imovinom koja pružaju investicijske usluge te svi ostali subjekti kojima je dopušteno skrbništvo nad financijskim instrumentima;
10. usluge pružatelja tehničkih usluga koji podržavaju pružanje platnih usluga, ali koji ni u jednom trenutku nisu u posjedu novčanih sredstava koja se prenose, uključujući obradu i čuvanje podataka, usluge zaštite tajnosti, provjeru autentičnosti podataka i subjekata, pružanje informatičke tehnologije i komunikacijske mreže te osiguravanje i održavanje terminala i uređaja koji se rabe za platne usluge;
11. usluge koje se temelje na instrumentima koji se mogu upotrebljavati za stjecanje robe ili usluga samo u prostorijama izdavatelja instrumenta ili samo unutar ograničene

mreže pružatelja usluga ili za ograničeni izbor robe ili usluga u skladu s ugovorom između davatelja instrumenta i pružatelja tih usluga;

12. platne transakcije izvršene putem telekomunikacijskih, digitalnih ili informacijsko-tehnoloških uređaja, pri čemu se kupljena roba ili usluge isporučuju i koriste putem telekomunikacijskih, digitalnih ili informacijsko-tehnoloških uređaja, pod uvjetom da telekomunikacijski, digitalni ili informacijsko-tehnološki operator ne djeluje isključivo kao posrednik između korisnika platnih usluga i dobavljača robe i usluga;
13. platne transakcije između pružatelja platnih usluga, njihovih zastupnika ili podružnica za njihov račun;
14. platne transakcije između nadređenog društva i njegovog podređenog društva ili između podređenih društava istog nadređenog društva, bez ikakvog posredovanja pružatelja platnih usluga koji nije društvo iz iste grupe i
15. usluge u vezi s podizanjem gotovog novca na bankomatima trećih osoba (nezavisni bankomati) koje djeluju u ime jednog ili više izdavatelja platnih kartica, a nisu ugovorene strane u okvirnom ugovoru s klijentom koji podiže novac s računa za plaćanje, pod uvjetom da te treće osobe ne obavljaju druge platne usluge iz članka 3. Zakona o platnom prometu.

Nadzor nad platnim sustavima obavlja Hrvatska narodna banka i u tu svrhu surađuje s nadležnim tijelima drugih država i drugim nadležnim tijelima Republike Hrvatske.

Pri utvrđivanju inteziteta, metodologije i učestalosti nadzora nad platnim sustavima također je vođena opsegom, prirodom i složenošću poslovanja platnih sustava (ponajviše sustavnom riziku) u odnosu na rizičnosti poslovanja platnih sustava, platne transakcije prema vrstama platnih usluga koje se obračunavaju i/ili namiruju te vrste sudionika.

Regulativa i nadzor nad sustavom platnog prometa u zemlji u nadležnosti su Hrvatske narodne banke, a uređeni su Zakonom o platnom prometu i Zakonom o elektroničkom novcu. U skladu s odredbama navedenih zakona Hrvatska narodna banka donosi i podzakonske propise kojima se regulira njihova provedba.⁴⁶

⁴⁶ Hrvatska narodna banka: Nadzor platnog prometa, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/nadzor-platnog-prometa>, (31.01.2017.), str. 1

Zakonom o elektroničkom novcu se uređuju elektronički novac i izdavatelji elektroničkog novca (izdavanje i iskup elektroničkog novca, uvjeti za osnivanje, poslovanje i prestanak rada institucija za elektronički novac sa sjedištem u Republici Hrvatskoj i drugo).⁴⁷

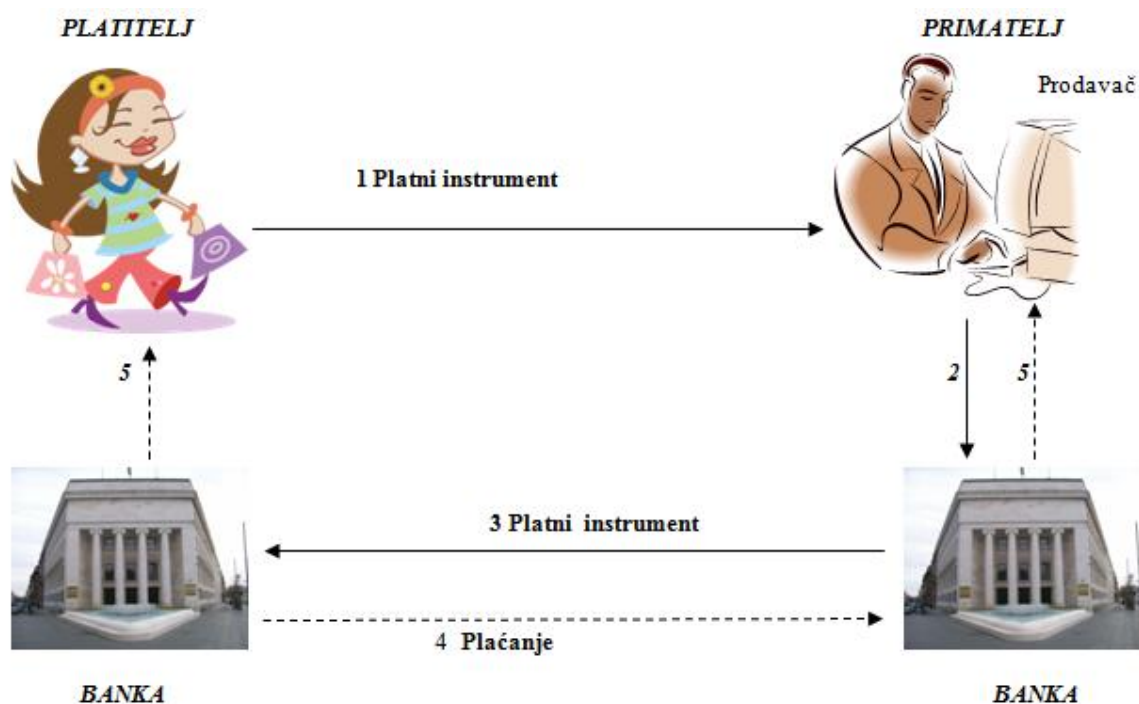
Elektronički novac (ili e-novac) je novčana vrijednost predstavljena kao potraživanje izdavatelja koje je pohranjeno na elektroničkom uređaju i prihvaćeno kao sredstvo plaćanja i od strane poduzeća, koja nisu izdavatelji.⁴⁸ E-novac može biti na hardveru (pohranjen na uređaju, obično na kartici sa čipom) ili softveru (pohranjen na poslužitelju računala). E-novac može biti smatran prije kao sredstvo namire nego instrument plaćanja, budući da se stvaranje ili nadoknada e-novca ostvaruje korištenjem jednim od osnovnih instrumenata plaćanja - gotovinom, plaćanje karticama, izravnim terećenjima ili deviznim doznakama.

Kupnja preko interneta upotrebom platnih kartica i elektroničkog novca sve je više prisutna, pa se tako smanjuje važnost poslovnica, a povećava promet putem informatičkih mreža. Pritom su korisnici takvog oblika plaćanja zadovoljni jer se plaćanja obavljaju brže i s nižim troškovima. Novčane transakcije putem interneta jeftinije su od odlaska do kreditne institucije. Međutim, upotrebom platne kartice u elektroničkom plaćanju obrada kartice se naplaćuje trgovcima i stoga takav način trgovine nije povoljan za trgovce niti za potencijalne kupce koji također pri kupnji posredničkoj kreditnoj instituciji plaćaju određenu naknadu. Da bi se izbjegao taj dodatan trošak, osmišljen je elektronički novac. Elektronički novac u Republici Hrvatskoj uređen je Zakonom o elektroničkom novcu.⁴⁹

⁴⁷ Ibid., str. 3

⁴⁸ Kokkola, T., (2010): European Central Bank, Eurosystem, The Payment System, Frankfurt Am Main, str. 30

⁴⁹ Hrvatska narodna banka: E-novac, raspoloživo na <http://www.hnb.hr/o-nama/informacije-potrosacima/bezgotovinska-placanja/e-novac>, (01.02.2017.), str. 1

Slika 8: Kupnja cipela – plaćanje debitnom karticom

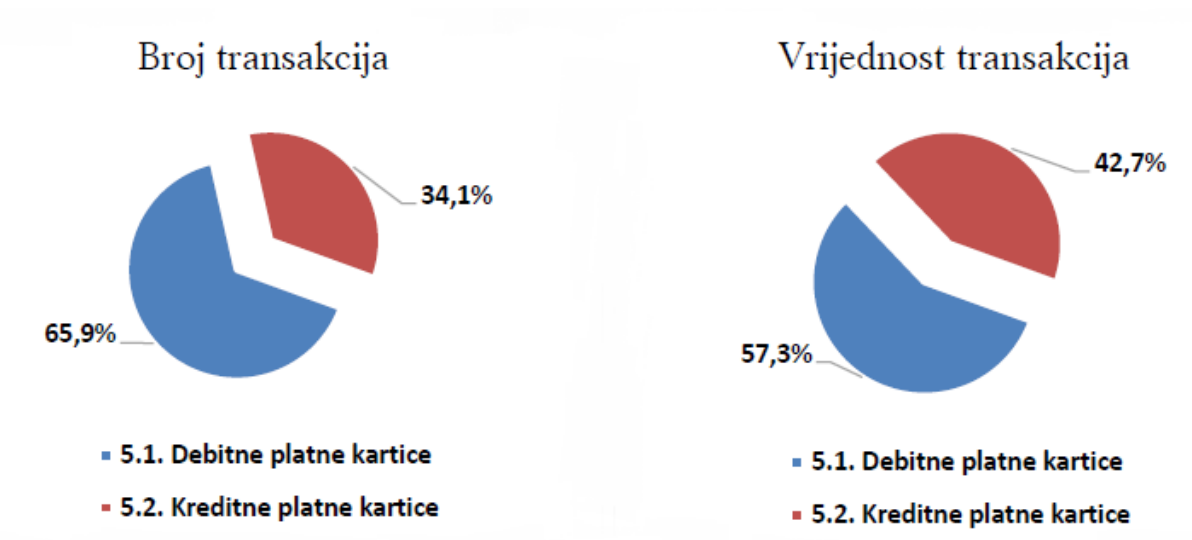
Izvor: Izrada autora

Osim plaćanja elektroničkim novcem, postoji i *elektroničko plaćanje*. Elektroničko plaćanje je poseban dio elektroničke trgovine, a podrazumijeva obavljanje financijske transakcije uz razmjenu podataka elektroničkim putem. U elektroničko plaćanje ulaze sva plaćanja platnim karticama, internetsko bankarstvo, m-banking, plaćanje parkinga putem mobitela kao i plaćanje usluge prijevoza tramvajem putem ZET-ove kartice.⁵⁰

Razvoj informatičke tehnologije i računalnih mreža utjecao je na promjenu načina korištenja informacija, odnosno njihove pohrane, dohvaćanje i distribuciju. To je dovelo i do razvoja elektroničkog poslovanja čije se financijske transakcije obavljaju razmjenom informacija elektroničkim putem. Međutim, za uvođenje elektroničkog poslovanja ključan je razvoj sigurnih i učinkovitih elektroničkih sustava plaćanja. Metode i postupci u elektroničkim sustavima plaćanja oslanjaju se na metode i postupke razvijene u svrhu sigurne pohrane i prijenosa informacija, kao što su zaštita podataka i elektroničko potpisivanje podataka.⁵¹

⁵⁰ Ibid., str. 2

⁵¹ Ibid.

Slika 9: Udio debitnih i kreditnih kartica platnih kartica u ukupnom broju i vrijednosti transakcija platnim karticama izdanim u RH

Izvor: Hrvatska narodna banka, <https://www.hnb.hr>

Sustavi elektroničkog plaćanja:⁵²

1. Notacijski sustavi - potrebno je imati otvoren račun u kreditnoj instituciji. Koristeći se jednim od oblika bezgotovinskog plaćanja, predajete elektronički nalog za prebacivanje novca sa svog računa na račun trgovca, a nalog se može zadati preko kreditne ili debitne platne kartice. Kod ovih sustava transakcija je izravno ili neizravno vezana uz vrijednost pohranjenu negdje drugdje.
2. Simbolički sustavi - omogućuju plaćanja elektroničkim novcem.
3. Centralizirani sustavi - zasnivaju se na plaćanju unaprijed, a svi klijenti su vezani uz jedno sjedište (poslužitelja) preko kojeg idu sve transakcije i koji nadzire i upravlja transakcijama (primjeri komercijalnih centraliziranih sustava su PayPal i WebMoney).
4. Decentralizirani sustavi - nema nadzora, kontrole i podrške s jednog mjesta (poslužitelja) - ovakvi sustavi su, primjerice, uspostavljeni za virtualne valute među kojima je najpoznatiji BitCoin.

⁵² Ibid., str. 2-3

2.2.3. Platni sustavi

Platni sustav je sustav za prijenos novčanih sredstava s formalnim i standardiziranim postupcima i zajedničkim pravilima za obradu, obračun i/ili namiru platnih transakcija. Da bi se plaćanje moglo obavljati, potrebno je imati instalirane i uređene podsustave putem kojih se transakcije mogu obavljati.⁵³

Platni sustav u Republici Hrvatskoj jest platni sustav čiji je najmanje jedan sudionik pružatelj platnih usluga koji je odobrenje za pružanje platnih usluga dobio od Hrvatske narodne banke i čiji upravitelj može biti: institucija za platni promet sa sjedištem u Republici Hrvatskoj, kreditna institucija sa sjedištem u Republici Hrvatskoj, institucija za elektronički novac sa sjedištem u Republici Hrvatskoj, druga pravna osoba sa sjedištem u Republici Hrvatskoj osnovana kao dioničko društvo ili društvo s ograničenom odgovornošću, druga pravna osoba sa sjedištem u Republici Hrvatskoj koja može upravljati platnim sustavom prema posebnom zakonu, Hrvatska narodna banka te podružnica pravne osobe iz druge države sa sjedištem u Republici Hrvatskoj.⁵⁴

Upravitelj platnog sustava podnosi Hrvatskoj narodnoj banci zahtjev za izdavanje odobrenja za rad platnog sustava. Zahtjevu za izdavanje odobrenje za rad platnog sustava potrebno je priložiti svu potrebnu dokumentaciju i informacije propisane člankom 122. stavkom 2. Zakona o platnom prometu. Hrvatska narodna banka izdaje odobrenje za rad platnog sustava ako pravila rada platnog sustava ispunjavaju uvjete za suglasnost te ako na temelju zahtjeva i dokumentacije iz članka 122. ispunjava uvjete iz članka 123. Zakona o platnom prometu.⁵⁵

Prema veličini, platni sustavi mogu biti:⁵⁶

1. sustavi malih (engl. retail) plaćanja, relativno malih svota između kupaca i dobavljača (putem banke) koji su najčešće fizičke osobe. On se poravnava (engl. settlement) po završetku ciklusa ili na kraju dana;
2. sustavi velikih plaćanja, u pravilu između banaka relativno velikih svota.

⁵³ Vidaković, N., Gregurek, M. (2013): Bankarsko poslovanje, Visoko učilište Effectus, Zagreb, str. 116

⁵⁴ Hrvatska narodna banka: Platni sustavi, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/licenciranje/platni-sustavi>, (31.01.2017.), str. 1

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Vidaković, N., Gregurek, M. (2013): Bankarsko poslovanje, Visoko učilište Effectus, Zagreb, str. 116

Platni promet u Republici Hrvatskoj odvija se preko četiri platna sustava, a to su Nacionalni klirinški sustav (NKS), Hrvatski sustav velikih plaćanja (HSVP), sustav TARGET2 i sustav EuroNKS.

Nacionalni klirinški sustav (NKS) međubankovni je platni sustav za multilateralni obračun po neto načelu većeg broja platnih transakcija koje glase na relativno male iznose. NKS je platni sustav koji omogućuje obračun platnih transakcija u kunama svih sudionika NKS-a. NKS je započeo s radom 5. veljače 2001. godine.⁵⁷ Sudionici NKS-a su:⁵⁸

- a) Hrvatska narodna banka (HNB),
- b) kreditne institucije (banke i štedne banke) sa sjedištem u Republici Hrvatskoj koje su dobile odobrenje za rad od HNB-a te
- c) Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR).

Sudionici u NKS-u mogu biti posredni i neposredni. Upravitelj i vlasnik NKS-a je Financijska agencija (Fina), a HNB ima posebnu ulogu banke agenta namire u NKS-u. Pravila rada, koja moraju zadovoljiti navedeni sudionici, propisuje Hrvatska narodna banka (Regulativa). Financijska agencija donosi upute kojima se određuju operativni postupci NKS-a te cjenik usluga NKS-a.⁵⁹

Obračun međubankovnih platnih transakcija odvija se u četiri ciklusa i određen je Terminskim planom obračuna platnih transakcija u NKS-u, a donosi ga Financijska agencija uz suglasnost HNB-a. Obračunski dan počinje u 18.30 sati prethodnog dana i traje do 18.30 sati tekućeg dana. Sudionici NKS-a transakcije šalju putem datoteka za elektroničku razmjenu (DER – veći broj transakcija unutar jedne datoteke). Sama datoteka zaštićena je najsvremenijim kriptografskim metodama.⁶⁰

Obračun platnih transakcija u NKS-u obavlja se do visine raspoloživih novčanih sredstava na obračunskim računima neposrednih sudionika. Limit određuje HNB u visini iznosa novčanih sredstava koji neposredni sudionik izdvaja na račun kod HNB-a u Hrvatskom sustavu velikih plaćanja. Transakcije za koje neposredni sudionik nema dovoljno sredstava evidentiraju se u redu čekanja, kojim neposredni sudionik može upravljati. Ako se do kraja

⁵⁷ Hrvatska narodna banka: Platni sustavi, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi>, (10.06.2017), str. 1

⁵⁸ Hrvatska narodna banka: Nacionalni klirinški sustav, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi/nks>, (28.01.2017), str. 1

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Ibid.

dana ne osiguraju sredstva za obračun (podizanje limita ili sredstva primljena od drugih neposrednih sudionika obračuna), transakcije se vraćaju pošiljatelju kao neizvršene.⁶¹

HNB ima stalnu kontrolu i nadzor nad cijelim sustavom NKS-a, mogućnost uvida u stanje te mogućnost blokade obračunskih računa neposrednih sudionika u NKS-u. Namiru konačnih neto pozicija na obračunskim računima neposrednih sudinika u NKS-u na kraju obračunskog dana obavlja HNB (kao banka agent za namiru) preko računa sudionika i obračunskog računa za NKS u HSVP-u.⁶² Za poslove povezane s funkcioniranjem NKS-a naknade se naplaćuju Financijskoj agenciji kao upravitelju NKS-a.

Karakteristike NKS-a su:⁶³

- a. ravnopravnost pristupa – svim je depozitnim institucijama, tj. izravnim sudionicima platnog prometa, zajamčen ravnopravan pristup. Servisnim institucijama, koje obavljaju platni promet u ime i za račun banaka, pristup je dopušten na temelju ugovora s depozitnom institucijom.
- b. autorizacija i autentifikacija – u sustav se upućuju transakcije zaštićene suvremenim kriptografskim metodama koje onemogućuju neovlaštenu manipulaciju podacima. Primjenjen je sustav elektroničkog (digitalnog) potpisa i enkripcija na telekomunikacijskim linijama.
- c. upravljanje rizikom – NKS radi sa zajamčenim limitima. Prekoračanje limita nije moguće, ali se za podmirenje obveza rabe sredstva primljena od drugih korisnika u tijeku obračunskog dana. Na kraju postoji mogućnost dodatnog kreditiranja ili povećanja limita.
- d. nadzor sustava – HNB ima stalnu kontrolu i mogućnost uvida u stanje pojedinih banaka, a time i nadzor nad cijelim financijskim sustavom zemlje. HNB može u svakom trenutku isključiti pojedinu banku iz sustava, ako to smatra nužnim. Svaka banka može pratiti svoju poziciju u okviru NKS-a, bez obzira na to tko je uputio transakcije u sustav (banka ili treća strana).
- e. upravljanje sustavom – sudionici NKS-a nisu samo promatrači odvijanja obračuna već imaju mogućnost izravnog utjecaja na tijek obračuna. To se ponajprije odnosi na transakcije koje se nađu u redu čekanja; te transakcije sudionik može povući ili im

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid., str. 1-2

⁶³ Vidaković, N., Gregurek, M. (2013): Bankarsko poslovanje, Visoko učilište Effectus, Zagreb, str. 124-125

promijeniti prioritet, čime utječe na tijek obračuna. Osim toga, sudionik može zatražiti primitak obrađenih transakcija u bilo kojem trenutku, ne čekajući kraj ciklusa.

- f. kategorizacija transakcija – svakoj se transakciji dodjeljuje prioritet kojim se određuje redoslijed obračuna. Osim prioriteta, redoslijed obračuna ovisi o vremenu njihova primitka u NKS.
- g. red čekanja – transakcije za izvršenje za koje nema dovoljno sredstava na računu banke čuvaju u redu čekanja kojim se može upravljati – povlačiti transakciju, mijenjati prioritete. Ako se do kraja dana ne osiguraju sredstva za obračun, transakcije se vraćaju kao neizvršene.
- h. automatizirana upozorenja – u slučajevima kada je sudionicima odbačena ulazna datoteka i/ili nemaju dovoljno sredstava na svom obračunskom računu, sustav automatski šalje upozorenja HNB-u i bankama.

Hrvatski sustav velikih plaćanja (HSVP) međubankovni je platni sustav za namiru platnih transakcija u kunama između njegovih sudionika. HSVP funkcionira kao RTGS (engl. Real Time Gross Settlement System⁶⁴) sustav u kojemu se platne transakcije namiruju u realnom vremenu na bruto načelu. Hrvatski sustav velikih plaćanja započeo je s radom u travnju 1999. godine, a Hrvatska narodna banka njegov je vlasnik i operativni upravitelj.⁶⁵

HSVP je platni sustav u kojemu se u kunama namiruju platne transakcije u svrhu provođenja mjera monetarne politike HNB-a, platne transakcije u svrhu opskrbe banaka gotovim novcem, platne transakcije u svrhu provođenja konačne namire drugih platnih sustava i ostale platne transakcije.⁶⁶

Sudionici HSVP-a jesu Hrvatska narodna banka (HNB), kreditne institucije (banke i štedne banke) sa sjedištem u Republici Hrvatskoj koje su dobile odobrenje za rad od HNB-a, Hrvatska banka za obnovu i razvitak te Središnje klirinško depozitarno društvo (SKDD).⁶⁷

HSVP infrastruktura sastoji se od aplikacije CAS (engl. Central Accounting System), platforme SWIFT (telekomunikacijska mreža za razmjenu standardiziranih autentificiranih poruka) i usluge FIN Copy, koja Hrvatskoj narodnoj banci omogućuje prijenos platnih transakcija između platitelja i primatelja plaćanja te evidentiranje promjena na računima sudionika u HSVP-u kao posljedice namire platne transakcije. Namira platnih

⁶⁴ RTGS – Real Time Gross Settlement System (engl.), sustav za međudržavna plaćanja u eurima

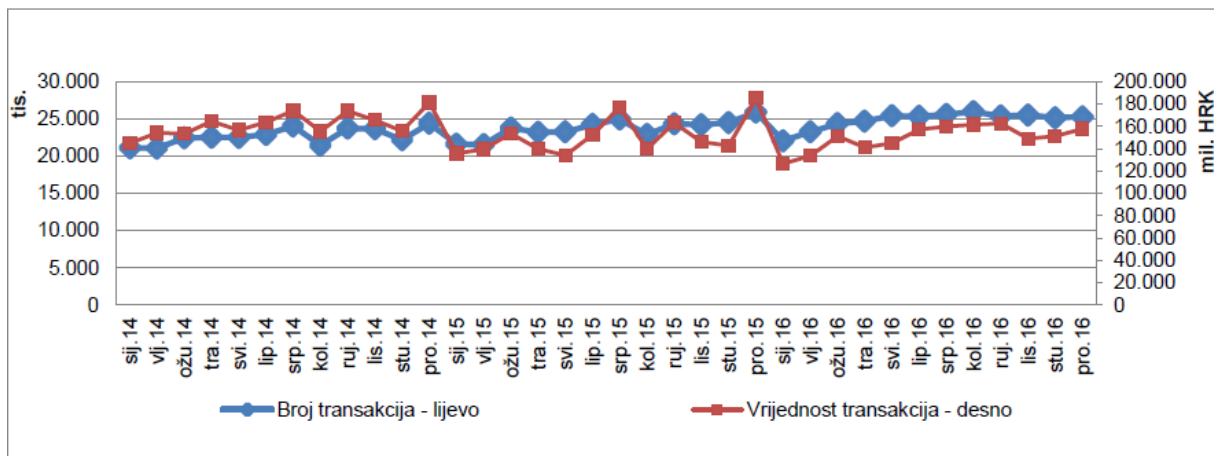
⁶⁵ Hrvatska narodna banka: Platni sustavi, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi>, (10.06.2017.), str. 1

⁶⁶ Hrvatska narodna banka: Hrvatski sustav velikih plaćanja, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi/hsvp>, (28.01.2017.), str. 1

⁶⁷ Ibid.

transakcija u HSVP-u obavlja se tijekom obračunskog dana u skladu s Terminskim planom HSVP-a. HSVP je otvoren svakog radnog dana, osim subote, nedjelje i dana određenih zakonom kojim se uređuju blagdani, spomendani i neradni dani u Republici Hrvatskoj. Obračunski dan HSVP-a počinje u 7.30 sati i traje do 18.00 sati tekućeg radnog dana.⁶⁸

Međubankovne platne transakcije namiruju se na računima sudionika u HSVP-u u realnom vremenu, na bruto načelu (svaki nalog pojedinačno, u iznosu na koji je zadan), do visine pokrića na računima za namiru sudionika sustava. HSVP omogućuje sudionicima isključivo zadavanje kreditnih transfera putem SWIFT telekomunikacijske mreže kreiranjem odgovarajućih vrsta SWIFT platnih poruka, kao i zadavanje plaćanja s budućim datumom valute (do sedam dana unaprijed).⁶⁹

Slika 10: Broj i vrijednost poslanih kreditnih transfera u 2016. godini u Republici Hrvatskoj

Izvor: Hrvatska narodna banka, <https://www.hnb.hr>

Platna transakcija u HSVP-u prihvaćena je i neopoziva, u smislu zakona kojim se uređuje konačnost namire u platnim sustavima, od trenutka od kad je namirena. Platna transakcija za čiju namiru nema pokrića na računu sudionika u HSVP-u evidentira se tijekom obračunskog dana u redu čekanja do osiguranja pokrića, a najdulje do kraja obračunskog dana. Na kraju obračunskog dana platne se transakcije iz reda čekanja odbijaju, o čemu sudionik dobiva sistemsku obavijest. HNB, u skladu s propisom koji donosi, ima ovlaštenje

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid., str. 1-2

određivanja limita koji predstavlja visinu dopuštenoga negativnog stanja na računu sudionika u HSVP-u.⁷⁰

Namiru konačnih neto pozicija na obračunskim računima neposrednih sudionika u Nacionalnom klirinškom sustavu (NKS) na kraju obračunskog dana u NKS-u obavlja HNB (kao banka agent za namiru) preko računa sudionika i obračunskog računa za NKS u HSVP-u. HNB, u skladu s propisanim Cjenikom usluga HSVP-a naplaćuje naknade za platne transakcije namirene u HSVP-u i naknade za usluge vezane uz propisano sudjelovanje sudionika u HSVP-u.⁷¹

Sustav TARGET2 je platni sustav za namiru platnih transakcija u eurima u realnom vremenu na bruto načelu. TARGET2-HR nacionalna komponenta započela je s radom 1. veljače 2016. u skladu s Nacionalnim planom migracije na SEPA (engl. Single Euro Payments Area), jedinstveno područje plaćanja u eurima.⁷²

TARGET2 (engl. Trans-European Automated Real-time Gross settlement Express Transfer system) je sustav s jedinstvenom tehničkom platformom – SSP⁷³ (engl. Single Shared Platform) kojom zajednički upravljaju u ime Eurosustava Banca d'Italia, Banque de France i Deutsche Bundesbank. Europska središnja banka glavno je nadzorno tijelo sustava TARGET2.⁷⁴

TARGET2 razvile su središnje banke EU-a s ciljem omogućavanja sigurne i efikasne namire platnih transakcija (nacionalnih i prekograničnih) u eurima na RTGS načelu (engl. Real Time Gross Settlement) te olakšavanja provođenja monetarne politike EU-a. TARGET2 je centralizirani sustav koji nudi istu razinu usluge svim svojim sudionicima i koji se u smislu pravne strukture sastoji od više platnih sustava RTGS, nacionalnih komponenti sustava TARGET2. Planiranje i strukturiranje nacionalnog procesa migracije te uspostave i operativno upravljanje nacionalnom komponentom TARGET2-HR u nadležnosti su Hrvatske narodne banke.⁷⁵

⁷⁰Ibid., str. 2

⁷¹ Ibid.

⁷² Hrvatska narodna banka: Platni sustavi, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi>, (10.06.2017.), str. 1

⁷³ SSP - Single Shared Platform (engl.), jedinstvena zajednička platforma znači infrastruktura jedinstvene tehničke platforme koju pružaju nacionalne središnje banke pružatelji SSP-a

⁷⁴ Hrvatska narodna banka: TARGET2, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi/target2>, (22.08.2017.), str. 1

⁷⁵ Ibid.

Sve više ga rabe i manji korisnici za sva međunarodna plaćanja u eurima jer pruža prvoklasnu sigurnu i real-time uslugu. U njemu se obavljaju i svi kreditni transferi između zemalja EU (isključivo i one izvan EMU-a⁷⁶: Velika Britanija, Danska i Švedska).⁷⁷

EuroNKS platni je sustav koji obrađuje međubankovne platne transakcije SEPA kreditnih transfera u eurima. Na sjednici Savjeta Hrvatske narodne banke, 3. veljače 2016. godine, donijeta je odluka o odobrenju za rad platnog sustava EuroNKS. Platni sustav EuroNKS započeo je s radom 6. lipnja 2016. u skladu s Nacionalnim planom migracije na SEPA.⁷⁸

Nacionalnim planom migracije na SEPA definirano je da se u Republici Hrvatskoj, prema dogovoru s hrvatskom bankovnom zajednicom, uspostavi jedinstvena platna infrastruktura (Nacionalni klirinški sustav) za obračun nacionalnih i prekograničnih SEPA kreditnih transfera u eurima – EuroNKS. U EuroNKS-u banke imaju otvorene obračunske račune u eurima, a sustav obrađuje međubankovna eurska plaćanja SEPA kreditnih transfera koja su u potpunosti usklađena sa zahtjevima iz Uredbe (EU) br. 260/2012.⁷⁹ Za uspostavu, realizaciju i operativno upravljanje platnom infrastrukturom EuroNKS odgovorna je Financijska agencija (Fina).

Prekogranične platne transakcije SEPA kreditnih transfera u eurima izvršavaju se posredovanjem EuroNKS-a, koji je interoperabilan s klirinškim sustavom za mala plaćanja druge države članice Europske unije, a koji svoju interoperabilnost ostvaruje modelom EBA, posredovanjem paneuropskog platnog sustava EBA Clearing STEP2, te EACHA modelom, bilateralnim vezama s drugim klirinškim sustavima. Na opisan način ostvaruje se puna SEPA dostupnost za sve sudionike EuroNKS-a. Hrvatska narodna banka ima ulogu u omogućavanju interoperabilnosti nove platne infrastrukture s drugim platnim sustavima u SEPA podrčju kao izravni sudionik u eurskom platnom sustavu iz druge države članice Europske unije.⁸⁰

EACHA (engl. European Automated Clearing House Association) je Udruženje europskih klirinških kuća osnovano 28. rujna 2006. godine kao neprofitna udruga prema belgijskom zakonu. Cilj mu je međusobno informiranje i razvoj zajedničkih standarda za

⁷⁶ EMU – European Monetary Union (engl.), Ekonomska monetarna unija

⁷⁷ Vidaković, N., Gregurek, M. (2013): Bankarsko poslovanje, Visoko učilište Effectus, Zagreb, str. 117

⁷⁸ Hrvatska narodna banka: Platni sustavi, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi>, (10.06.2017.), str. 1

⁷⁹ Hrvatska narodna banka: EuroNKS, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi/euronks>, (10.06.2017.), str. 1

⁸⁰ Ibid.

međubankovna plaćanja u SEPA-i. EACHA teži harmonizaciji rascjepkih nacionalnih platnih infrastruktura radi efikasnije razmjene platnih transakcija unutar SEPA područja. Kreiranjem okvira interoperabilnosti osigurava standardizaciju aktivnosti te konzistentnu dostupnost između infrastruktura obrade platnih transakcija, kliringa i naplate. Financijska agencija je jedan od osnivača ovog udruženja te njezin aktivan član. EACHA konferencija održava se dva puta godišnje u organizaciji jedne od članica. Fina je do sada bila domaćin 3 puta (2005., 2008. i 2010. godine).⁸¹

⁸¹ Fina: Poslovni subjekti, raspoloživo na <http://www.fina.hr/Default.aspx?sec=987>, (13.08.2017.), str. 1

3. MEĐUNARODNI PLATNI PROMET I ULOGA BANAKA

Važnost platnog prometa održava se kroz njegovu važnu ulogu u svakom tržišnom gospodarstvu. Međunarodni platni promet je skup svih plaćanja između fizičkih i pravnih osoba različitih zemalja.

3.1. Karakteristike međunarodnog platnog prometa

Međunarodni (inozemni) platni promet je između rezidenata različitih zemalja, s različitim valutnim, carinskim i pravnim sustavima, pri čemu se jedna valuta pretvara u drugu.⁸² Nacionalna gospodarstva dobila su mogućnost da se uključe u svjetsku trgovinu jer je međunarodni platni promet posljedica međunarodnih poslovnih odnosa gdje dolazi do razmjene robe, usluga i novca na različitim geografskim područjima. Međunarodni platni promet reguliran je jedinstvenim propisima. Dobro i uspješno organiziran platni promet sa inozemstvom ima veliki značaj i za njegove sudjelovatelje i za gospodarstva zemalja koje su uključene u međunarodni platni promet. Od toga kako je organiziran, zavisi i brzina plaćanja i racionalnije korištenje deviznih sredstava.

Pod međunarodnim platnim prometom podrazumijevamo plaćanja koja se vrše između predstavnika raznih pravnih i gospodarskih sistema (plaćanja u međunarodnom platnom prometu vrše se po osnovi plaćanja obaveza u vezi sa: prometom proizvoda, izvršavanjem određenih usluga ili radova, plaćanjem dužničko-vjerovničkih odnosa, raznim obavezama koje nastaju iz financijskih odnosa).

Jedine institucije koje imaju pravo obavljanja poslova međunarodnog platnog prometa su banke, mada je moguće da i neke druge financijske institucije imaju ulogu posrednika u plaćanjima. U većini zemalja središnja banka odobrava tko će se baviti poslovima međunarodnog platnog prometa, a u nekim zemljama to odobrenje daje vlada ili nadležno ministarstvo. Danas su poslovi međunarodnog platnog prometa povjereni isključivo bankama, zbog toga što se tu radi o plaćanjima između osoba čija su novčana sredstva deponirana kod središnje banke čija se sjedišta nalaze u različitim državama. Zato takva plaćanja imaju

⁸² Wikipedia: Platni promet, raspoloživo na https://hr.wikipedia.org/wiki/Platni_promet, (13.09.2017.), str. 1

karakter međudržavnih ili međunarodnih plaćanja. Kada obavljaju međunarodna plaćanja banke iz različitih zemalja sklapaju ugovor o međusobnoj suradnji u izvršavanju naloga za plaćanja svojih komitenata. Takav odnos se naziva korespondentni odnos, a banke koje su povezane takvim sporazumom se nazivaju korespondentne banke (depozitna banka za drugu banku – najčešće u drugoj zemlji).

Korespondentna banka vodi drugoj banci ili kod nje ima otvorene račune u domicilnoj ili drugoj valuti, te za račun banke depozitara pruža sve uobičajene bankarske usluge na području na kojem posluje. U širem smislu riječi, korespondentska banka je svaka ona s kojom druga banka izvrši razmjenu tzv. kontrolnih dokumenata (popis ovlaštenih potpisnika, teleks i/ili SWIFT ključ, tarife naknada za usluge, godišnje izvještaje i sl.). Često se banke s međusobno otvorenim računima (nostro i loro konta) nazivaju direktnim korespondentima, a ostale indirektnim ili se nazivaju prvoklasnim korespondentima, korespondentima druge klase, itd.⁸³

Osnovni cilj korespondentnih odnosa je međusobna suradnja banaka u poslovima međunarodnog platnog prometa, a njihovim uspostavljanjem omogućuje se efikasnije, brže i ekonomičnije obavljanje međunarodnih plaćanja.

Cilj međunarodnog platnog prometa u užem smislu je olakšati način međunarodnih plaćanja. U širem smislu cilj međunarodnog platnog prometa je omogućiti obavljanje raznovrsnih trgovinskih transakcija u devizama (konvertibilnim i nekonvertibilnim, kliringu i nacionalnim valutama) te korištenje raznih instrumenata plaćanja.

3.2. Instrumenti međunarodnog platnog prometa

Prema hrvatskim deviznim propisima, u platnom prometu s inozemstvom dopušteno je primjeniti sve uobičajene instrumente međunarodnog platnog prometa. U praksi se najčešće rabe:⁸⁴

- a. međunarodni dokumentarni akreditivi,
- b. doznake i inkaso dokumenti (dokumentarna naplata),

⁸³ Rječnik financijskih pojmova, raspoloživo na <https://webhosting-wmd.hr/rjecnik-pojmovi-k/web/korespondentna-banka>, (01.07.2017.), str. 1

⁸⁴ Vidaković, N., Gregurek, M. (2013): Bankarsko poslovanje, Visoko učilište Effectus, Zagreb, str. 71

- c. ček,
- d. mjenica,
- e. trgovačko kreditno pismo.

Svaki od instrumenata daje sudionicima u plaćanju određenu razinu sigurnosti, što ima i svoju cijenu koju banka naplaćuje u obliku naknade ili provizije za uporabu navedenih instrumenata.

3.2.1. Međunarodni dokumentarni akreditiv

Temelj međunarodnog poslovanja jeste poslovanje s akreditivom. Akreditiv je međunarodni instrument plaćanja kojim se točno propisuje u kojem obliku i pod kojim uvjetima treba obaviti plaćanje između međunarodnih poslovnih subjekata.⁸⁵ Svaka vrsta akreditiva koja se rabi ima svoje značenje i svoju uporabu u međunarodnom platnom prometu. Vrsta akreditiva koja se rabi ovisi o tome koja je priroda poslova i koja je potreba klijenta. Ponajprije treba odrediti prima li klijent uplatu ili je šalje. Ovisno o ovoj karakteristici, nadalje se određuje koja je uporaba akreditiva.⁸⁶

Akreditiv je zanimljiva bankarska usluga jer pruža banci doticaj s operativnim poslovanjem poduzeća. S obzirom na to da je svrha akreditiva plaćanje, ali tek nakon što su zadovoljeni uvjeti, banka mora potvrditi uvjete iz akreditiva.⁸⁷ Da bi mogla poslovati s akreditivima, banka je razvila načela akreditivnog poslovanja koja možemo definirati na sljedeći način:⁸⁸

- a) načelo banka radi s dokumentima, a ne s robom,
- b) načelo odvojenosti akreditivnog posla od kupoprodajnog ugovora,
- c) načelo odvojenosti pravnih odnosa nastalih po akreditivnom poslu,
- d) načelo ispitivanja dokumenata.

Međunarodni dokumentarni akreditiv (engl. *The Letter of Credit I/C*) je sredstvo osiguravanja izvršenja financijske obveze iz robnog dijela vanjskotrgovinskog poslovanja te jedan od najznačajnijih instrumenata međunarodnog platnog prometa. Reguliran je tzv. Jedinstvenim

⁸⁵ Vidaković, N., Gregurek, M. (2013): Bankarsko poslovanje, Visoko učilište Effectus, Zagreb, str. 71-72

⁸⁶ Ibid., str. 73

⁸⁷ Ibid., str. 73-74

⁸⁸ Ibid., str. 74

pravilima i običajima za dokumentarne akreditive koje je prvi put davne 1993. godine objavila Međunarodna trgovačka komora (engl. ICC) u Parizu. Ta pravila se dopunjuju i mijenjaju, u prosjeku, svakih desetak godina. Neke države imaju i vlastite propise o akreditivima. U Republici Hrvatskoj ti propisi mogu se pronaći u Zakonu o obveznim odnosima. Međunarodni dokumentarni akreditiv plod je i rezultat dugotrajne bankarske i trgovačke prakse i instrument plaćanja u kojemu se banka na zahtjev i po nalogu svog komitenta (nalogodavca) obvezuje da će:⁸⁹

- i. isplatiti korisniku akreditiva, ili nekoj trećoj osobi po njegovoj naredbi, određenu novčanu svotu ili
- ii. ovlastiti neku drugu banku da obavi takvo plaćanje,
- iii. a sve pod uvjetom da korisnik, ili ta treća osoba, banci preda ugovorene dokumente i udovolji svim ostalim uvjetima akreditiva.

Kod poslovanja sa međunarodnim akreditivom potrebno je definirati koji su to sudionici u procesu međunarodnog dokumentarnog akreditiva:⁹⁰

- a. nalogodavac (engl. applicant for the Letter of the Credit) – u međunarodnoj robnoj razmjeni to je redovito kupac (uvoznik) koji daje nalog svojoj poslovnoj banci da na temelju financijskog pokrića što ga ima u toj banci, na temelju odobrenog kredita otvori akreditiv u korist inozemnog poslovnog partnera (dobavljača-izvoznika);
- b. akreditivna banka (engl. issuing bank) – banka koja otvara međunarodni dokumentarni akreditiv na zahtjev nalogodavca i točno prema uputama dobivenim u nalogu za otvaranje akreditiva, najčešće je to banka u zemlji nalogodavca;
- c. korisnik (engl. beneficiary) – obično prodavatelj (izvoznik) koji, predodjenjem određenih dokumenata i ispunjenjem ostalih uvjeta u akreditivu, stječe pravo iskorištenja akreditiva;
- d. imenovana banka (engl. nominated bank) – svaka druga banka koja po ovlaštenju akreditivne banke preuzima određene obveze prema korisniku akreditiva. Najčešće je to banka iz zemlje korisnika akreditiva. Imenovana banka je svaka banka, osim akreditivne, koja je od akreditivne banke dobila nalog da obavi neku radnju u vezi s akreditivom, odnosno to je svaka banka ovlaštena isplatiti akreditiv, preuzeti obvezu

⁸⁹ Ibid., str. 77-78

⁹⁰ Ibid., str. 78

odgođenog plaćanja te akceptirati ili otkupiti mjenicu. Imenovana banka može biti i potvrđujuća banka (nazivaju se i posredničkim bankama).

Uz ove osobe, u akreditivnom se poslovanju pojavljuju:⁹¹

1. avizirajuća banka (engl. The Notifying Bank) - obavještavajuća banka, koja izvješćuje korisnika da mu je otvoren akreditiv i šalje mu obavijest o uvjetima akreditiva, ne preuzimajući obveze za isplatu akreditiva,
2. isplatna banka (engl. The Paying Bank), koja je ovlaštena za isplatu akreditiva te isplaćuje svotu iz akreditiva prema nalogu akreditivne banke (obično je to avizirajuća, odnosno poslovna banka korisnika akreditiva),
3. potvrđujuća banka (engl. The Confirming Bank), posrednička banka koja preuzima čvrstu obvezu prema korisniku da će mu isplatiti akreditivnu svotu pod uvjetima iz akreditiva (najčešće poslovna banka izvoznika),
4. negocirajuća banka (engl. The Negotiating Bank), koja je ovlaštena isplatiti korisniku akreditivnu svotu uz predočenje uvjetovanih dokumenata u određenom vremenu. Ona je u zemlji izvoznikova bankovna veza akreditivne banke i njena je uloga prihvaćati dokumente i otkupljivati mjenice te ih dostavljati akreditivnoj banci.

U skladu sa navedenim sudionicima u akreditivnim poslu, unutar mehanizma dokumentarnoga akreditiva razlikuje se više neovisnih pravnih odnosa iz akreditivnog posla:⁹²

1. odnos nalogodavca i akreditivne banke,
2. odnos između akreditivne banke i banke koja potvrđuje akreditiv,
3. odnos između akreditivne ili potvrđujuće banke i drugih banaka od kojih su one zatražile da obave neke poslove u vezi sa akreditivom (imenovane banke),
4. odnos između akreditivne ili potvrđujuće banke, odnosno druge imenovane banke i osobe u čiju je korist akreditiv otvoren (korisnik akreditiva).

Svim navedenim pravnim odnosima zajedničko je što su međusobno odvojeni, neovisni i neuvjetovani. To znači da svaka osoba iz akreditiva mora ispuniti preuzete obveze neovisno o drugim sudionicima. Jednako tako događaji koji mogu utjecati na (ne)mogućnost ispunjenja preuzetih obveza u jednom pravnom odnosu ne mogu biti razlogom za (ne)ispunjavanje obveza iz drugoga.

⁹¹ Andrijanić, I. (2001): Vanjska trgovina, Kako poslovati s inozemstvom, Mikrorad d.o.o., Zagreb, str. 375

⁹² Vukmir, B. (2002): Pravo međunarodnih plaćanja, RRiF, Zagreb, str. 35

Međunarodne dokumentarne akreditive možemo podijeliti po različitim kriterijima. Najčešće se dijele po načinu i roku isplate te po pravnom karakteru odnosa akreditivne banke i korisnika. Osnovna podjela akreditiva u međunarodnoj vanjskotrgovinskoj praksi jest sljedeća:⁹³

- 1) odlazeći (uvozni - nostro) akreditiv i dolazeći (izvozni - loro) akreditiv;
- 2) opozivi akreditivi i neopozivi akreditiv;
- 3) potvrđeni i nepotvrđeni akreditiv;
- 4) prenosivi i neprenosivi akreditivi;
- 5) obični (jednokratni) akreditiv;
- 6) rotativni, odnosno revolving akreditiv;
- 7) terminski akreditiv;
- 8) stand-by akreditivi;
- 9) akreditiv domiciliran u zemlji izvoznika ili akreditiv domiciliran u inozemstvu;
- 10) podakreditivi ili protuakreditivi (eng. Back-to-back Letter of Credit);
- 11) nalog za isplatu (opozivi akreditiv);
- 12) akreditiv s crvenom klauzulom;
- 13) reeksportni akreditiv.

S obzirom na način i rok isplate, poslovnim partnerima su na raspolaganju:⁹⁴

- i. akreditivi plativi po viđenju (engl. by sight payment) – oni kod kojih se korisniku akreditiva akreditivna svota isplaćuje neposredno nakon što u banku donese propisane isprave, odnosno odmah po prezentaciji dokumenata;
- ii. akreditivi s odgođenim rokom plaćanja (engl. by deferred payment) – noviji oblik akreditiva koji u Jedinstvenim Pravilima spominju prvi put u reviziji iz 1983. Iz samog je naziva jasno da se kod tih akreditiva plaćanje ne obavlja odmah po prezentaciji dokumenata već u dogovorenom roku (obično 30, 60, 90, 120 ili više dana nakon prezentacije). Za korisnika (prodavatelja) su donekle riskantniji jer nalogodavac (kupac) dolazi u posjed robe prije nego što ju je platio. Ipak, osnovna sigurnost ostaje, jer čak i uz moguće prigovore kupca na kakvoću isporučene robe i moguće pokušaje da spriječi isplatu, banka jamči plaćanje i dužna ga je obaviti u skladu s nalogom za otvaranje akreditiva. U praksi se događa da imenovana ili potvrđujuća banka, na

⁹³ Andrijanić, I. (2001): Vanjska trgovina, Kako poslovati s inozemstvom, Mikrorad d.o.o., Zagreb, str. 375

⁹⁴ Vidaković, N., Gregurek, M. (2013): Bankarsko poslovanje, Visoko učilište Effectus, Zagreb, str. 82

zahtjev korisnika, diskontira i odmah isplati takav akreditiv što rezultira različitim vrstama sporova;

- iii. akreditivi s plaćanjem akceptom mjenice ili akceptni (engl. by acceptance) – takvi kod kojih korisnika akreditiva zajedno sa uobičajenim akreditivnim dokumentima banci prezentira i mjenicu vučenu na banku. Dakle, kod takvih se akreditiva korisniku, umjesto isplate akreditivne svote, vraća mjenica koju je potpisala (akceptirala) banka a čiji je datum dospjeća dogovoren i određen na neki datum u budućnosti. Očito je da je taj akreditiv sličan akreditivima s odgođenim plaćanjem kod kojih također ne dolazi do plaćanja odmah po prezentaciji dokumenata, već u određenom razdoblju nakon toga. Razlika je u tome što mjenicu iz akceptacijskog akreditiva, gdje je glavni dužnik (trasat) banka koja je mjenicu akceptirala, korisnik (prodavatelj) može eskontirati prije roka njezina dospjeća ako mu je hitno potreban novac;
- iv. akreditivi s isplatom mjenice ili dokumenata (engl. by negotiation) – otkupni negacijski akreditivi također se koriste mjenicama zajedno s dokumentima. U takvom akreditivu akreditivna banka ovlašćuje korisnika da na nju vuče mjenicu i određuje da ona bude prezentirana zajedno s otpremnim i drugim dokumentima. Najvažnije je da banka jamči da će tu mjenicu isplatiti odmah po njezinu dospjeću. Budući da u poslu često sudjeluju i posredničke banke, moguće je da takva obvezu one preuzmu.

Poslovanje s akreditivom je uvjetovano poslovanje, tako da svaki akreditiv traži za sebe jasno definirani set dokumenata koji omogućuju poslovanje s akreditivom. Akreditivni dokumenti koji se koji se najčešće pojavljuju kao uvjet isplate ili korištenja akreditiva su: robni dokumenti, transportni dokumenti (dokumenti o otpremi robe), dokumenti o osiguranju i ostali akreditivni dokumenti.⁹⁵

Ispitivanje dokumenata jedan je od najznačajnijih i najosjetljivijih radnji kod dokumentarnih akreditiva. Prema Jedinstvenim pravilima sve banke koje sudjeluju u plaćanju akreditivom imaju na raspolaganju razuman rok (ne duži od sedam bankovnih dana) da ispituju i utvrde (moraju ih prihvatiti ili odbiti) odgovaraju li ugovorenim dokumentima te o svojoj odluci obavijestiti osobu od koje su primile dokumente. Prilikom ispitivanja dokumenata banke moraju poštivati načelo sukladnosti, načelo neproturječnosti i načelo nesuglasnosti.⁹⁶

⁹⁵ Ibid., str. 80

⁹⁶ Ibid., str. 81

3.2.2. Doznake i inkaso dokumenti (dokumentarna naplata)

Bankarska doznaka za plaćanje u inozemstvu je nalog komitenta – dužnika – kupca, svojoj poslovnoj banci, da na teret njegovih sredstava isplati određenu svotu deviza inozemnoj osobi – vjerovniku – inozemnom dobavljaču, koja je naznačena u nalogu. Domaća banka prihvaća taj nalog i nakon toga nalaže inozemnoj banci isplatu određene novčane svote u obliku odobrenja na račun ili isplate u gotovini korisniku te doznake.⁹⁷

Bankovne doznake u plaćanjima s inozemstvom mogu biti nostro i loro, a koriste se pri uvozu robe (najčešće po prispjecu), za plaćanje unaprijed investicijskih i raznih drugih isporuka (avansi), te za nerobna plaćanja (stipendije, darovanja, naslijeđa, pomoći i sl.). Mogu biti uvjetne i bezuvjetne. Kod uvjetnih, realizacija doznake je uvjetovana izvršenjem neke činidbe od strane njezina korisnika (npr. predajom mjenice, fakture, garantnog pisma, tovarnog lista i dr.). Doznake mogu biti obične i brzojavne. Obične su one koje se usmjeravaju na određenu banku korespondenta pismenim putem sa zahtjevom da se određena svota isplati trećoj osobi odmah ili na određeni dan uz potpise ovlaštenih osoba banaka-korespondenata. Ukoliko se nalogodavcu žuri s doznakom u inozemstvo, on može banci u svojoj zemlji izdati nalog za telegrafsku isplatu (telegraphic transfer-TT) ili telefaks isplatu (cable transfer-CT). Pri emitiranju brzojavnih i njima sličnih doznaka potrebno je koristiti šifru, odnosno tzv. kod (engl. code), tj. brzojavni ključ radi sigurnosti.⁹⁸

Doznake su najčešće bezuvjetan instrument plaćanja, tj. inozemni partner ne mora činiti ništa posebno da bi primio isplatu jer njegova banka samo prosljedi novac na njegov račun. To nije problem kada nam inozemni partner doznakom plaća avans, ali je rizično kada naš izvoznik ugovori taj instrument za plaćanje nakon isporuke robe. Upravo zato se doznake primjenjuju u međusobnim plaćanjima poslovnih partnera koji se dobro poznaju, odnosno u poslovanju s renomiranim poduzećima visokog boniteta. Doznake se primjenjuju i u plaćanjima kada je vrlo teško ugovoriti neki oblik dokumentarne naplate (vanjska trgovina, usluge i otplata anuiteta zajmova). Međunarodna doznaka je postala standardnim oblikom plaćanja koji nije više ograničen samo na banke (internet trgovina).⁹⁹

⁹⁷ Vidaković, N., Gregurek, M. (2013): Bankarsko poslovanje, Visoko učilište Effectus, Zagreb, str. 83-84

⁹⁸ Poslovni.hr: Leksikon, Bankovna doznaka, raspoloživo na <http://www.poslovni.hr/leksikon/bankovna-doznaka-527>, (16.09.2017.), str. 2-3

⁹⁹ Vidaković, N., Gregurek, M. (2013): Bankarsko poslovanje, Visoko učilište Effectus, Zagreb, str. 84

Dokumentarna naplata, odnosno inkaso dokumenata, način je plaćanja u kojemu izvoznik nakon otpreme ugovorene robe svojoj banci predaje komercijalne dokumente i izdaje inkaso nalog tražeći da se dokumenti upute na banku kupca (uvoznika) kako bi se izvršila naplata. Kupac raspolaže robom samo uz ispunjenje određenih uvjeta iz naplate: uz plaćanje, akcept mjenice ili ispunjenje drugih dogovorenih uvjeta. Viši stupanj sigurnosti u odnosu na plaćanje bankarskom doznakom. Njime se koristi kada vi i vaš poslovni partner imate izgrađen poslovni odnos i uzajamno povjerenje te ste oboje spremni prihvatiti podjednaki rizik.¹⁰⁰ Kod robnog inkasa razlikuju se dvije temeljne vrste naplate: robna (ugovara se kao naplata komercijalnih papira – faktura, otpremnih dokumenta, dokumenta osiguranja ili nekih vrijednosnih papira) i nerobna ili inkaso naplata (naplata vrijednosnih papira – čekova, mjenica i amortiziranih obveznica).¹⁰¹

Sudionici u postupku dokumentarne naplate:¹⁰²

- a. nalogodavac (prodavatelj) – osoba koja svojoj banci (dostavna banka) povjerava posao naplate i kojoj dostavlja dokumente;
- b. dostavna banka (banka remitent) – banka prodavatelja kojoj je povjerena naplata i koja je provodi putem inkaso banke;
- c. naplatna banka (inkaso banka) – banka kupca, odnosno svaka banka, osim dostavne koja je uključena u postupak naplate;
- d. prezentirajuća banka – naplatna banka koja prezentira dokument trasatu;
- e. trasat (kupac) – osoba kojoj se prezentiraju dokumenti radi naplate.

U praksi se pojavljuje i problem djelomičnih plaćanja. U nerobnom inkasu djelomična su plaćanja moguća ako je to dopušteno deviznim propisima. Pri tome će se dokumenti uručiti korisniku tek nakon uplate pune svote. U robnom inkasu će djelomična plaćanja biti prihvaćena jedino ako su dopuštena inkaso nalogom, a inkaso banka će korisniku uručiti dokumente tek po primitku pune svote naplate. Naplaćena svota, umanjena za dogovorenu naknadu, potom se bez odlaganja stavlja na raspolaganje banci od koje je primljen nalog za naplatu. Inkaso naplate su, kao i plaćanje akreditivom, oblici dokumentarne naplate. Akreditiv je puno sigurniji instrument plaćanja jer u mehanizmu akreditiva korisnik (prodavatelj robe) započinje s isporukom robe tek po otvaranju akreditiva, odnosno nakon što je osigurao naplatu.

¹⁰⁰ Zagrebačka banka d.d.: Dokumentarna naplata, raspoloživo na <https://www.zaba.hr/home/srednja-i-velika-poduzeca/dokumentarna-naplata>, (01.09.2017.), str. 1

¹⁰¹ Vidaković, N., Gregurek, M. (2013): Bankarsko poslovanje, Visoko učilište Effectus, Zagreb, str. 85

¹⁰² Ibid.

U inkaso naplati to nije tako i zato je inkaso kao instrument plaćanja nesigurniji i rizičniji od akreditiva, i to je jedan od razloga zašto se inkaso u Hrvatskoj rjeđe ugovara.¹⁰³

3.2.3. Ček i mjenica

Ček je vrijednosni papir kojim njegov izdavatelj (trasant) daje nalog drugoj osobi (trasatu) da iz njegova pokrića isplati određeni iznos novca korisniku čeka (remitentu). Čekovno pravo je skup propisa o čeku.¹⁰⁴ Ček sadrži:¹⁰⁵

1. oznaku da je ček, napisanu u samom slogu isprave ili ako je ova izdana na stranom jeziku, izraz koji na tome jeziku odgovara pojmu čeka,
2. bezuvjetni uput da se plati određena svota novca iz trasantovog pokrića,
3. ime onoga koji treba platiti (trasat),
4. mjesto gdje treba platiti,
5. oznaka dana i mjesta izdanja čeka,
6. potpis onoga koji je ček izdao (trasant).

Ček koji je plativ u zemlji može se trasirati samo na banku. Ček plativ izvan zemlje može se prema zakonu mjesta plaćanja trasirati i na druge osobe.¹⁰⁶ Ček može glasiti na ime, po naredbi ili na donositelja.¹⁰⁷ Ček se isplaćuje po viđenju, a izdavanje čekova bez pokrića je zakonom kažnjivo. Vrste čekova u međunarodnom platnom prometu:¹⁰⁸

- i. bankarski čekovi,
- ii. putnički čekovi,
- iii. ostali čekovi (privatni, cashiers, money order, certificirani, treasurer čekovi).

Kod poslovanja s čekovima također imamo dvije mogućnosti koje je potrebno definirati:¹⁰⁹ otkup čeka (isplata inozemnih čekova po predodžbenju koju obavljaju banke isplatom u gotovini ili odobrenjem sredstava na devizni račun korisnika) i inkaso čeka (preuzimanje čekova od

¹⁰³ Vidaković, N., Gregurek, M. (2013): Bankarsko poslovanje, Visoko učilište Effectus, Zagreb, str. 86

¹⁰⁴ Wikipedia: Ček, raspoloživo na <https://hr.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cek>, (17.08.2017.), str. 1

¹⁰⁵ Zakon o čeku, NN 74/94, Članak 1.

¹⁰⁶ Ibid., Članak 2.

¹⁰⁷ Ibid., Članak 5.

¹⁰⁸ Vidaković, N., Gregurek, M. (2013): Bankarsko poslovanje, Visoko učilište Effectus, Zagreb, str. 69

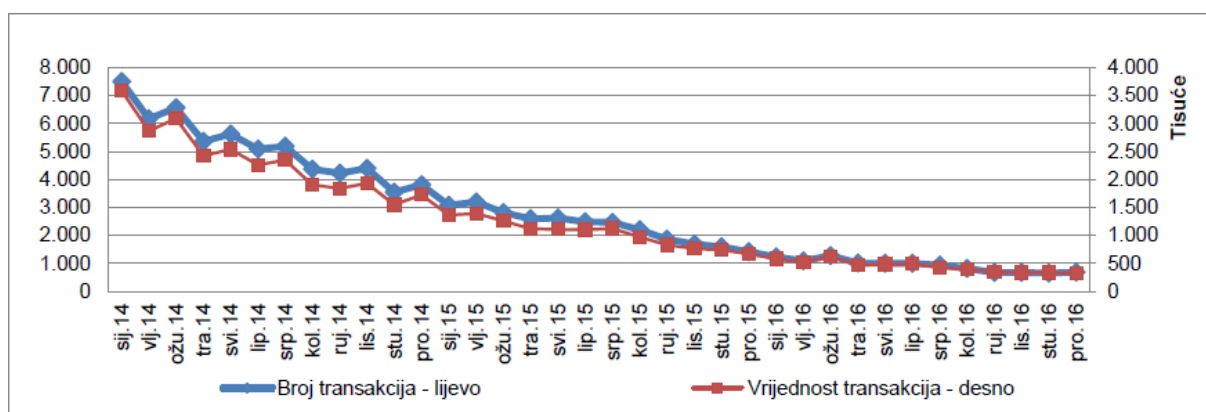
¹⁰⁹ Ibid., str. 69-70

korisnika bez ikakve isplate i slanje istih inozemnoj banci-trasatu radi provjere pokrića, odnosno radi dobivanja pokrića).

Ček koji se ima platiti u našoj zemlji mora se trasatu podnijeti na isplatu, i to računajući od dana izdanja.¹¹⁰

1. u roku osam dana, ako je mjesto izdanja i plaćanja u našoj zemlji jedno isto,
2. u roku petnaest dana, ako su mjesto izdanja i plaćanja različita mjesta u RH,
3. u roku dvadeset dana ako je ček izdan u bilo kojoj europskoj zemlji,
4. u roku šezdeset dana ako je ček izdan u bilo kojoj zemlji izvan Europe.

Kad se ček trasira iz jednog mjesta na neko drugo mjesto i kada u tim mjestima ne vrijede isti kalendari, onda se dan izdanja dovodi na dan koji mu odgovara u kalendaru, koji vrijedi u mjestu plaćanja, pa se prema tome određuje dospijeće.¹¹¹

Slika 11: Transakcije čekovima izdanima u RH

Izvor: Hrvatska narodna banka, <https://www.hnb.hr>

Mjenica je jednostavno nalog kojim prodavatelj pismenim putem nalaže kupcu ili njegovom agentu da plati naznačeni iznos u naznačeno vrijeme.¹¹² Vrste mjenice: trasirana ili

¹¹⁰ Wikipedia: Ček, raspoloživo na https://hr.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cek#Isplata_C4.8Deka, (14.07.2017.), str. 3

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Moj-bankar.hr: Mjenica, raspoloživo na <http://www.moj-bankar.hr/Kazalo/M/Mjenica>, (17.09.2017.), str. 1

tuđa - može glasiti po naredbi samoga trasanta (može vući-trasirati i na trasanta te se može izdati-trasirati za račun treće osobe)¹¹³ i vlastita (sola).

Trasirana mjenica sadrži:¹¹⁴

- 1) oznaku da je mjenica, napisanu u samom slogu isprave, na jeziku na kome je sastavljena,
- 2) bezuvjetni uput da se plati određena svota novca,
- 3) ime onoga koji treba platiti (trasat),
- 4) označenje dospelosti,
- 5) mjesto gdje se plaćanje treba obaviti,
- 6) ime onoga kome se ili po čijoj se naredbi mora platiti (remitent),
- 7) označenje dana i mjesta izdanja mjenice,
- 8) potpis onoga koji je izdao mjenicu (trasant).

Mjenica je vrijednosni papir na određenu svotu novca čija je primjena određena mjeničnim pravom (skupom mjeničnih propisa). Mjenica je instrument kreditiranja, plaćanja i osiguranja plaćanja te ima široku i javnu primjenu u suvremenom tržišnom gospodarstvu.¹¹⁵

3.2.4. Trgovačko kreditno pismo

Trgovačko kreditno pismo (engl. *Commercial Letter of Credit-CLC, ili L/C*) u uporabi je osobito u praksi američkih i engleskih banaka i sličan je instrument plaćanja međunarodnome dokumentarnom akreditivu, ali se isto tako i razlikuje od njega. Dok se dokumentarni akreditiv redovito otvara posredovanjem korespondentne banke u korisnikovoj zemlji, banka koja izdaje trgovačko kreditno pismo do tada to pismo obično adresira neposredno na korisnika (prodavatelja), a dostavu obavlja bilo neposredno korisniku poštom, bilo predajom nalogodavcu (kupcu), koji ga sam uručuje korisniku, konačnim posredovanjem neke druge banke, najčešće u zemlji korisnika, koja tada eventualno to kreditno pismo i potvrđuje.¹¹⁶

¹¹³ Wikipedia: Mjenica, raspoloživo na https://hr.wikipedia.org/wiki/Mjenica#Vrste_mjenica, (19.07.2017.), str. 3

¹¹⁴ Zakon o mjenici, pročišćeni tekst zakona, NN 74/94, 92/10, Članak 1.

¹¹⁵ Vidaković, N., Gregurek, M. (2013): Bankarsko poslovanje, Visoko učilište Effectus, Zagreb, str. 70

¹¹⁶ Andrijanić, I. (2001): Vanjska trgovina, Kako poslovati s inozemstvom, Mikrorad d.o.o., Zagreb, str. 383

Trgovačko kreditno pismo redovito podrazumijeva podnošenje mjenice vučene na banku (rjeđe na kupca - nalogodavca), a ta mjenica obično dospijeva ili po viđenju (a vista) ili na određeni rok. Nadalje, trgovačko kreditno pismo redovito ovlašćuje korisnika da svoju ratu (mjenicu) zajedno s akreditivnim dokumentima podnosi na otkup (negociranje) bilo kojoj banci (rijetko samo određenoj banci). Za razliku od dokumentarnog akreditiva, gdje akreditivna banka redovito svojoj korespondentnoj vezi daje nalog da akreditiv avizira, otvori ili potvrdi, kod trgovačkoga kreditnog pisma akreditivna banka svom stranom korespondentu ne daje nikakav nalog za negociranje trate (mjenice). Taj korespondent akreditivnoj banci najčešće pri izdavanju trgovačkoga kreditnog pisma nije ni poznat, jer izjava u pismu obvezuje akreditivnu banku na iskup trate od svakoga savjesnog imatelja koji tu ratu podnese zajedno s propisanim dokumentima.¹¹⁷

¹¹⁷ Andrijanić, I. (2001): Vanjska trgovina, Kako poslovati s inozemstvom, Mikrorad d.o.o., Zagreb, str. 383

4. SEPA I NJEZINE POSEBNOSTI

Tržište malih plaćanja u eurima znatno je manje integrirano od segmenta plaćanja u velikim vrijednostima. Mala plaćanja i dalje se uglavnom temelje na nacionalnoj isplati instrumenata i sustava. Dok nacionalni platni sustavi mogu biti jeftini i vrlo učinkoviti i nude svojim korisnicima visoku razinu usluge kada su u pitanju nacionalna plaćanja, to još nije slučaj za mala prekogranična plaćanja u eurozoni, gdje su procesi obrade složeniji i razina usluge je slabija.

4.1. Pojam i značenje SEPA

Europska bankarska industrija uspostavila je projekt jedinstvenog plaćanja u eurima (engl. SEPA), koji se sastoji od niza inicijativa usmjerenih na uvođenje zajedničkih instrumenata, standarda i infrastrukture za platni sustav u eurima. Ovo bi trebalo omogućiti korisnicima plaćanje u eurima diljem Europe sa jednog računa, korištenjem jednog skupa instrumenata plaćanja, jednako jednostavno i sigurno kao u nacionalnom kontekstu. Građani, tvrtke i financijske institucije će imati koristi od pojednostavljenog postupanja s plaćanjima diljem Europe.¹¹⁸

SEPA – jedinstveno područje plaćanja u eurima (engl. *Single Euro Payments Area*) jest područje na kojemu potrošači, poslovni subjekti i tijela javne vlasti mogu uplaćivati i primiti plaćanja u eurima pod jednakim osnovnim uvjetima, pravima i obvezama, neovisno o njihovoj lokaciji. Cilj inicijative SEPA-e je uspostava jedinstvenog sustava platnog prometa. Područje SEPA-e obuhvaća 34 države: sve članice EU-a te Island, Lihtenštajn, Norvešku, Švicarsku, Monako i San Marino.¹¹⁹

Uredbom (EU) 260/2012 propisani su krajnji rokovi za uvođenje standarda SEPA-e za obavljane kreditnih transfera i izravnih terećenja u eurima. Krajnji rok propisan za države

¹¹⁸ Kokkola, T. (2010): European Central Bank, Eurosystem, The payment system, Frankfurt Am Main, str. 187

¹¹⁹ SEPA, raspoloživo na <http://www.sepa.hr/sepa-opcenito/>, (20.09.2017.), str. 1

članice u kojima je službena valuta euro je 1. veljače 2014., a za države članice koje nemaju euro kao valutu, pa i za Republiku Hrvatsku, jest 31. listopada 2016. godine.¹²⁰

Slika 12: Države SEPA-e

Izvor: Europska Središnja Banka, www.ecb.europa.eu

SEPA je započela kao inicijativa europske bankarske industrije koja je 2002. godine osnovala Europsko platno vijeće (engl. EPC – European Payments Council) kao koordinacijsko tijelo nadležno za donošenje odluka o platnom prometu. Cilj EPC-a je potpora i promoviranje SEPA-e, a jedna od vodećih odgovornosti je razvoj i održavanje platnih shema i okvira za instrumente SEPA-e.¹²¹ Hrvatska udruga banaka određuje predstavnika Republike Hrvatske koji sudjeluje u radu Europskoga platnog vijeća.

SEPA je prvobitno bila tržišna inicijativa, ali je zbog sporog procesa migracije zaključeno da je potrebna regulatorna intervencija na razini EU-a da bi se projekt uspješno završio u razumnom vremenskom roku.¹²²

Na razini Europske unije najvažnija tijela za razvoj projekta SEPA-e su Europska komisija (EK) i Europska središnja banka (ECB) koje su, da bi se u upravljanje projektom SEPA uključila, osim strane ponude (koja je jedina zastupljena u Europskom platnom vijeću)

¹²⁰ Ibid., str. 2

¹²¹ Ibid., str. 2

¹²² Ibid., str. 2

- bankarske zajednice, institucije za platni promet i institucije za elektronički novac, i strana potražnje - predstavnici potrošača, trgovaca, poduzeća, malih i srednjih tvrtki, javnih administrativnih tijela, osnovale Vijeće SEPA (engl. SEPA Council) u lipnju 2010. godine. Odlukom Upravnog odbora ECB-a 19. prosinca 2013. Vijeće SEPA je zamijenjeno Odborom za mala plaćanja u eurima (engl. *Euro Retail Payments Board* - ERPB). U radu ERPB-a sudjeluje 7 predstavnika ponude, 7 predstavnika potražnje, 5 predstavnika središnjih banaka iz država članica u kojima je službena valuta euro i 1 predstavnik središnje banke iz države članice koja nema euro kao službenu valutu.¹²³ SEPA-u čine:¹²⁴

1. jedna valuta – euro,
2. jedan set platnih instrumenata (kreditni transfer, izravno terećenje i platna kartica),
3. zajednička pravna osnova,
4. zajednički tehnički standardi,
5. infrastruktura za obradu platnih transakcija i
6. zajednička poslovna pravila.

4.1.1. SEPA platni instrumenti

U svrhu ostvarivanja ciljeva postavljenih SEPA-om, razvijeni su novi platni instrumenti, i to SEPA kreditni transfer i SEPA izravno terećenje koji se koriste za plaćanja u eurima na cijelom SEPA području. SEPA platni instrumenti koriste se u skladu sa SEPA platnim shemama, pri čemu SEPA sheme čine zajednički skup pravila, praksa i standarda dogovorenih na međubankovnoj razini. Te su sheme definirane SEPA pravilnicima (engl. Rulebooks), i to Pravilnikom za SEPA kreditni transfer i Pravilnikom za SEPA izravno terećenje. Pravila i standardi opisani u pravilnicima obvezujući su za pružatelje platnih usluga koji su pristupili SEPA platnim shemama. Jedinствена primjena SEPA platnih instrumenata i pravila za SEPA sheme omogućuju korisnicima platnih usluga izvršenje bezgotovinskih platnih transakcija u eurima na jednak način i pod istim uvjetima na cijelom SEPA području.¹²⁵

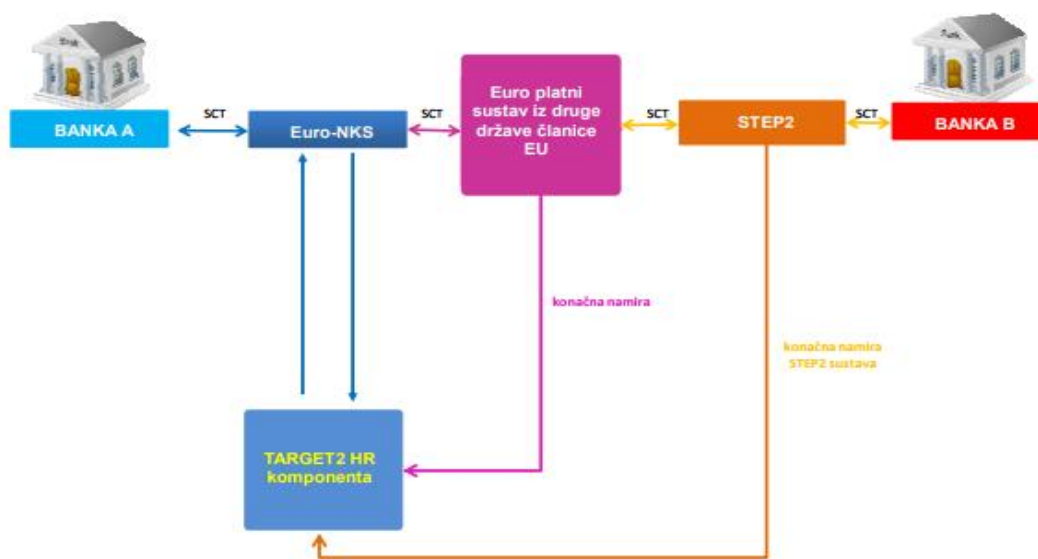
¹²³ Ibid., str. 2

¹²⁴ Hrvatska narodna banka: SEPA, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/sepa>, (14.06.2017.), str. 1

¹²⁵ Ibid., str. 3

Kreditni transfer (engl. credit transfer – CT) je nacionalna ili prekogranična platna usluga kojom se račun za plaćanje primatelja plaćanja odobrava za platnu transakciju ili niz platnih transakcija na teret platiteljeva računa za plaćanje od strane pružatelja platnih usluga kod kojeg se vodi platiteljev račun za plaćanje, na osnovi instrukcije koju daje platitelj (npr. potrošač-građanin plaća račun za komunalne usluge putem internetskog bankarstva ili na šalteru). SEPA-ina shema kreditnog transfera Europskoga platnog vijeća dostupna je od 28. siječnja 2008. i predstavlja skup međubankovnih pravila, postupaka i standarda za obavljanje kreditnih transfera u eurima na području SEPA-e od strane banaka sudionica u shemi.¹²⁶ Osnovni standardi SEPA-inog kreditnog transfera su sljedeći:¹²⁷

1. račun platitelja i primatelja plaćanja definirani su IBAN-om;
2. pružatelji platnih usluga (banke) platitelja i primatelja plaćanja definirani su BIC-om¹²⁸;
3. platne transakcije se obavljaju u skladu sa ISO 20022 XML formatom platnih poruka.

Slika 13: Izvršenje platne transakcije SEPA kreditnog transfera (SCT)

Izvor: SEPA, www.sepa.hr

¹²⁶ SEPA, raspoloživo na <http://www.sepa.hr/sepa-opcenito/sepa-platni-instrumenti/> (20.09.2017), str. 1

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ BIC – Bank Identification Code (engl.), SWIFT adresa

Izravno terećenje (engl. direct debit – DD) je nacionalna ili prekogranična platna usluga za terećenje platiteljeva računa za plaćanje, kada platnu transakciju inicira primatelj plaćanja na osnovi suglasnosti platitelja. SEPA-ina shema izravnog terećenja Europskog platnog vijeća dostupna je od 2. studenoga 2009. i predstavlja skup međubankovnih pravila, postupaka i standarda za provedbu izravnih terećenja u eurima na području SEPA-e od strane banaka sudionica u shemi. SEPA-ina shema izravnog terećenja obuhvaća dvije sheme: osnovnu shemu (engl. Core SEPA Direct Debit) i poslovnu shemu, tzv. B2B (engl. Business to Business SEPA Direct Debit).¹²⁹ Osnovni standardi SEPA izravnog terećenja su sljedeći:¹³⁰

1. račun platitelja i primatelja plaćanja definirani su IBAN-om;
2. pružatelji platnih usluga (banke) platitelja i primatelja plaćanja definirani su BIC-om;
3. platne se transakcije obavljaju u skladu sa ISO 20022 XML formatom platnih poruka.

Platna kartica jest platni instrument koji svojem imatelju omogućuje plaćanje robe i usluga preko prihvatnog uređaja ili na daljinu i/ili koji omogućuje podizanje gotovog novca i/ili korištenje drugih usluga na bankomatu ili drugom samoposlužnom uređaju.¹³¹

Migracijom na SEPA-u u Republici Hrvatskoj doći će do promjena postojećih platnih instrumenata i platne infrastrukture. NOPP je donio odluku da, osim platnih transakcija u eurima, nacionalnim projektom SEPA trebaju biti obuhvaćene i platne transakcije u kunama. Primjena SEPA standarda i na platne transakcije u kunama osigurava jedinstvenu tehnološku platformu u Republici Hrvatskoj za procesiranje platnih transakcija, kao i potrebne preduvjete za daljnji razvoj platnih usluga u Republici Hrvatskoj u skladu s europskim standardima. Isto tako, time se omogućuje odgovarajuća priprema cjelokupnog sustava platnog prometa za buduće uvođenje eura kao službene valute.¹³²

4.1.2. SEPA platne sheme

Europsko platno vijeće (EPC – European Payment Council) definira platne sheme SEPA-e kao niz pravila, praksa i standarda dogovorenih na međubankovnoj razini kojima se postiže interoperabilnost u pružanju i obradi platnih instrumenata SEPA-e.¹³³

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Ibid., str. 1-2

¹³¹ Hrvatska narodna banka: SEPA, raspoloživo na <http://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/sepa>, (19.09.2017.), str. 4

¹³² Ibid.

¹³³ SEPA, raspoloživo na <http://www.sepa.hr/sepa-opcenito/platne-sheme/>, (20.09.2017.), str. 1

Platne sheme SEPA-e EPC opisuje Pravilnicima (engl. Rulebooks) koji sadrže niz pravila i tehničkih standarda za obavljanje SEPA-inih platnih transakcija koje moraju slijediti pružatelji platnih usluga koji pristupaju shemi. Pravilnik se može smatrati korisničkom uputom koja opisuje zajedničko razumijevanje kako prenijeti sredstva s računa A na račun B u područje SEPA-e. Pružatelj platnih usluga postaje sudionik SEPA-inih platnih shema potpisivanjem Ugovora o pristupanju shemi (engl. The Scheme Adherence Agreement) čime prihvaća pravila te obveze i odgovornosti svake sheme. Platne sheme SEPA-e su odvojene od infrastrukture koja podupire njihovu primjenu. Obrada međubankovnih transakcija se provodi se kroz mehanizme obračuna i namirenja (engl. CSMs) koje pojedina banka bira kao najprikladnije rješenje za svoje potrebe, koji se temelje na jedinstvenom nizu pravila, praksa i standarda definiranih platnom shemom.¹³⁴

4.2. SEPA u Republici Hrvatskoj

Provedba SEPA projekta u Hrvatskoj u tehničkom smislu predstavlja i djelomičnu reformu platnog sustava budući da će SEPA projektom biti obuhvaćene i nacionalne platne transakcije u kunama.¹³⁵ Radi podržavanja izmjena u platnom prometu potrebno je obaviti prilagodbe u poslovnim sustavima korisnika kako bi se osiguralo nesmetano odvijanje plaćanja:¹³⁶

- a. od 6. lipnja 2016. uvodi se novi format zbrojnog naloga za prijenos: umjesto postojeće tekstualne datoteke zbrojnog naloga za elektronička plaćanja sve će banke zaprimati isključivo SEPA kreditne transfere u novom XML formatu – poruka pain 001.001.03.
- b. od 5. lipnja 2017. izravno terećenje odvija se prema novim pravilima: umjesto postojećeg izravnog terećenja, kojeg danas u pravilu potrošač ugovara sa bankom, potrošač primatelju plaćanja daje suglasnost za izravno terećenje svojeg računa.

¹³⁴ Ibid.

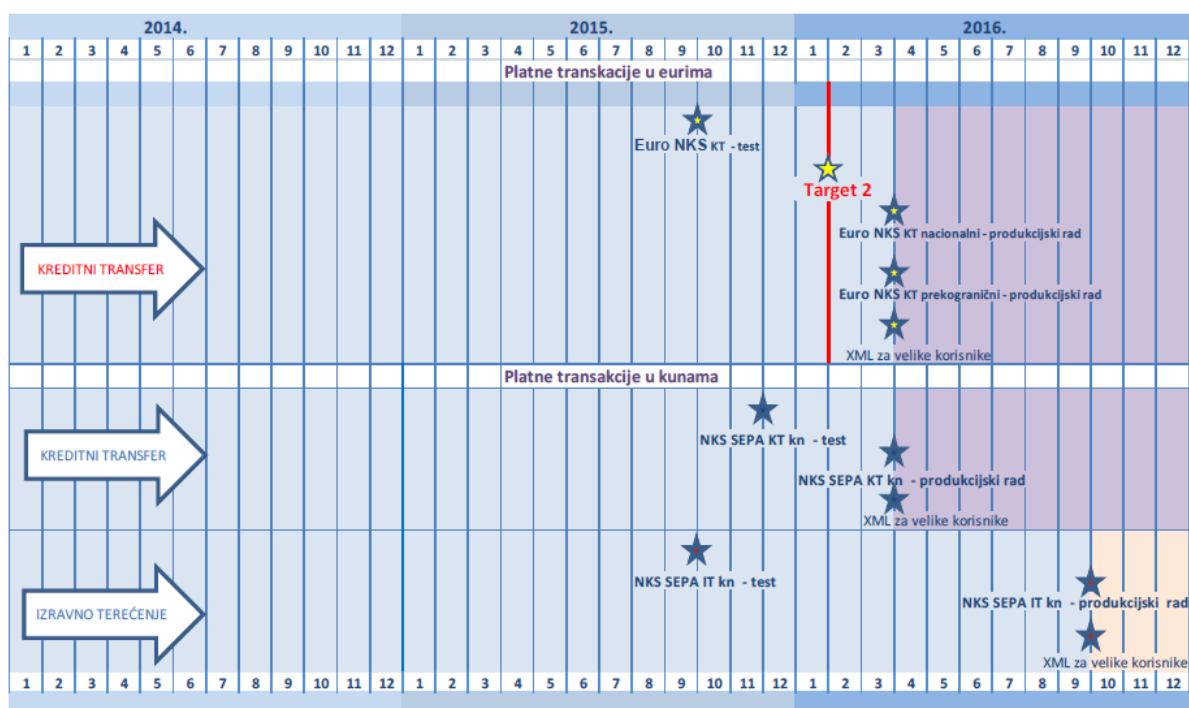
¹³⁵ SEPA, raspoloživo na <http://www.sepa.hr/sepa-u-rh/>, (20.09.2017), str. 1

¹³⁶ Ibid.

4.2.1. Nacionalni plan migracije na SEPA

Nacionalni plan migracije na SEPA usvojen je na 23. sjednici Nacionalnog odbora za platni promet, održanoj 15. svibnja 2014.¹³⁷

Plan migracije u Republici Hrvatskoj jest dokument u kojem je dan opis postojećih nacionalnih platnih instrumenata i infrastrukture, opis zahtjeva koje postavljaju propisi EU u vezi sa SEPA shemama, infrastrukturom i izvršenjem platnih transakcija u okviru SEPA te organizacija projekta SEPA u Republici Hrvatskoj, plan aktivnosti i tijek migracije s definiranim rokovima. Plan migracije kontinuirano će se nadopunjavati i osvježavati.¹³⁸

Slika 14: Shema plana migracije

Izvor: SEPA, www.sepa.hr

Budući da su u međuvremenu nastupile određene promjene u organizacijskoj strukturi provođenja projekta SEPA, kao i da su predložene izmjene u ranije prihvaćenim datumima koji se odnose na početak primjene pojedinih aktivnosti iz plana migracije na SEPA-u, NOPP (Nacionalni odbor za platni promet) je na 24. i 26. sjednici jednoglasno prihvatio njegove izmjene. Slijedom prihvaćenih izmjena izrađen je *Nacionalni plan migracije na SEPA-u* –

¹³⁷ SEPA, raspoloživo na <http://www.sepa.hr/sepa-u-rh/plan-migracije/>, (20.09.2017), str. 1

¹³⁸ Ibid.

Dodatak 1., u kojemu je: izmijenjena organizacijska shema projekta SEPA, donesena odluka o prestanku rada HOSK-a i osnovan OUNS (Odbor za upravljanje nacionalnim shemama), određeni su novi datumi početka primjene Pravila HRK SCT sheme, Pravila Osnovne HRK SDD sheme i Pravila Poslovne HRK SDD sheme te je usuglašen i novi datum početka rada EuroNKS-a.¹³⁹

Naknadno, slijedom prijedloga o odgodi datuma primjene HRK SDD shema utvrđenog Dodatkom 1 Nacionalnog plana migracije na SEPA, NOPP je na svojoj 27. sjednici donio odluku o izmjeni Pravila Osnovne HRK SDD sheme (ver. 2.0) i Pravila Poslovne HRK SDD sheme (ver. 2.0) kojima se određuje novi rok za početak njihove primjene. U skladu s prihvaćenim izmjenama, u siječnju 2017. izrađen je *Nacionalni plan migracije - Dodatak 2.* u kojemu je izmijenjen datum početka primjene Pravila Osnovne HRK SDD sheme i Pravila Poslovne HRK SDD sheme.¹⁴⁰

U međuvremenu je OUNS predložio NOPP-u drugačiji model migracije postojećih izravnih terećenja na SEPA izravna terećenja temeljen na važećim odredbama Zakona o platnom prometu (NN, br. 133/2009 i 136/2012), a koji uključuje i manje izmjene u terminima migracije. NOPP je na 28. sjednici održanoj 3. svibnja 2017. prihvatio prijedlog OUNS-a te je u skladu s tim ažuriran *Nacionalni plan migracije na SEPA-u i izrađen Dodatak 3.*¹⁴¹

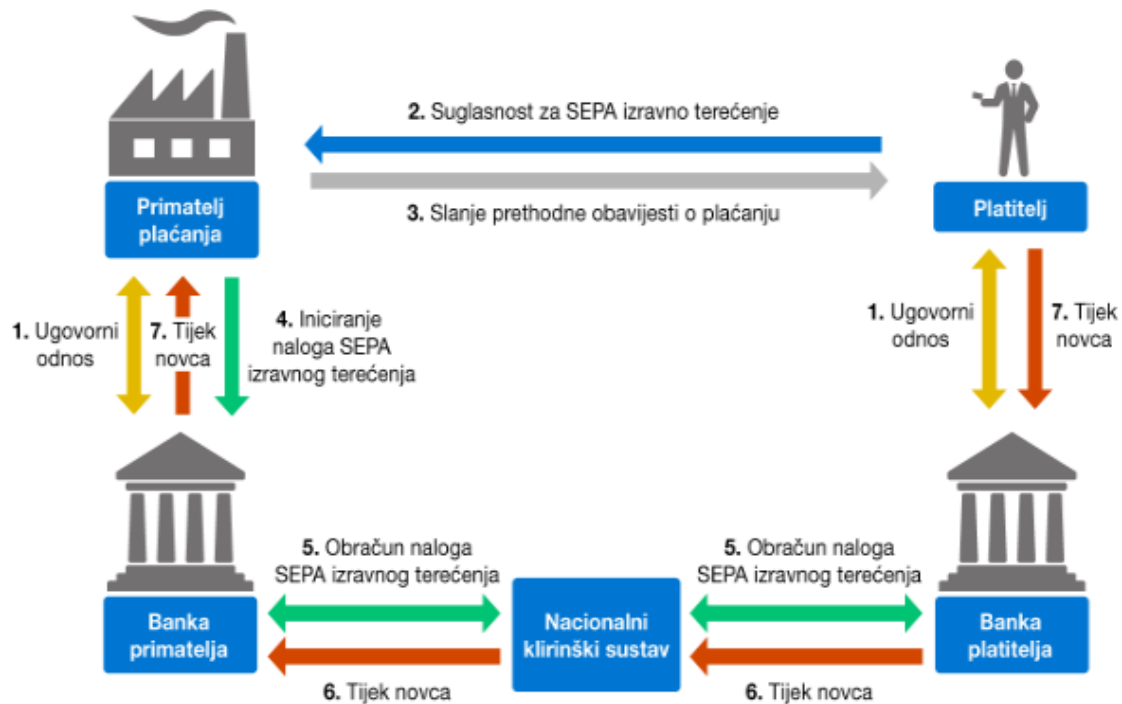
HRK SDD platna shema jest jedinstveni skup pravila, standarda i provedbenih smjernica dogovorenih između banaka koje su sudionice te sheme, a koja omogućuje izvršavanje izravnih terećenja u kunama u Republici Hrvatskoj prema SEPA pravilima, odnosno izvršavanje SEPA izravnih terećenja. Pri SEPA izravnom terećenju, prema HRK SDD shemi, primatelj plaćanja inicira platnu transakciju preko svoje banke, bez obzira na to u kojoj banci platitelj ima otvoren račun, na osnovi suglasnosti za izravno terećenje koju mu je prethodno dao platitelj, uz uvjet da su i banka primatelja i banka platitelja sudionici HRK SDD sheme.¹⁴²

¹³⁹ Hrvatska narodna banka: SEPA, raspoloživo na <http://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/sepa>, (20.09.2017.), str.4

¹⁴⁰ Ibid., str. 4-5

¹⁴¹ Ibid., str. 5

¹⁴² Hrvatska narodna banka: Obavijest Hrvatske narodne banke o početku provođenja SEPA izravnih terećenja u kunama, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/-/obavijest-hrvatske-narodne-banke-o-pocetku-primjene-hrk-sdd-sheme-za-izvršenje-sepa-izravnih-terecenja-u-kunama-u-republici-hrvatskoj>, (13.06.2017.), str. 3

Slika 15: Tijek izvršavanja SEPA izravnog terećenja

Izvor: Hrvatska narodna banka, www.hnb.hr

SEPA suglasnost je ovlaštenje koje platitelj daje primatelju plaćanja i na osnovi kojeg primatelj plaćanja inicira nalog SEPA izravnog terećenja na teret transakcijskog računa platitelja.¹⁴³ Suglasnost se može dati za:¹⁴⁴ ponavljajuće SEPA izravno terećenje, kod kojeg se platiteljeva suglasnost upotrebljava za niz platnih transakcija koje inicira primatelj plaćanja (npr. za plaćanje komunalnih usluga) i jednokratno SEPA izravno terećenje, kod kojeg platitelj daje suglasnost za samo jednu platnu transakciju i takva se autorizacija ne može upotrijebiti ni za koju drugu transakciju (npr. za plaćanje godišnje pretplate za časopis kada je kupac ugovorio jednokratno plaćanje izravnim terećenjem).

Pravni okvir za SEPA-u čine sljedeći propisi:¹⁴⁵ Direktiva 2007/64/EZ, Zakon o platnom prometu (NN, br. 133/2009. i 136/2012.), Uredba (EZ) br. 924/2009, Uredba (EU) br. 260/2012, Zakon o provedbi uredbi Europske unije iz područja platnog prometa (NN, br. 54/2013.) i Uredba (EZ) br. 1781/2006.

¹⁴³ Ibid., str. 5

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ Hrvatska narodna banka: SEPA, raspoloživo na <http://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/sepa>, (20.09.2017.), str. 5

Uredbom (EU) br. 260/2012 propisuje se obveza za upravitelje ili sudionike eurskih platnih sustava za mala plaćanja u Europskoj uniji da osiguraju tehničku interoperabilnost svojega platnog sustava s drugim sustavima za mala plaćanja unutar EU-a. Naime, infrastruktura za obradu i namiru platnih transakcija u SEPA okružju mora biti u mogućnosti obraditi SEPA plaćanja u eurima između svih sudionika SEPA sheme. Takvu je dostupnost svih sudionika u SEPA shemi, neovisno o tome u kojoj se državi SEPA područja nalaze, moguće osigurati uspostavom tehničke interoperabilnosti platnih infrastruktura.¹⁴⁶

Nacionalnim planom migracije na SEPA-u predviđeno je da se u Republici Hrvatskoj, prema dogovoru s hrvatskom bankovnom zajednicom, uspostavi jedinstvena platna infrastruktura za obračun nacionalnih i prekograničnih SEPA kreditnih transfera u eurima. Dana 6. lipnja 2016. započeo je s radom EuroNKS – novi platni sustav u Republici Hrvatskoj za obračun platnih transakcija u eurima koji se provodi prema pravilima SEPA Credit Transfer (SCT) sheme za kreditne transfere Europskoga platnog vijeća. Nadalje, glede početka rada platnog sustava EuroNKS, dana 6. lipnja 2016. Nacionalni klirinški sustav (NKS), platni sustav za obračun platnih transakcija u kunama, započeo je s obračunom platnih transakcija prema Pravilima HRK SCT sheme. Prethodno su sve banke navedenu shemu prihvatile kao jedinstveni skup pravila za izvršavanje kreditnih transfera u Republici Hrvatskoj.¹⁴⁷

4.2.2. Organizacija projekta SEPA-e u Republici Hrvatskoj

Na inicijativu Nacionalnog odbora za platni promet, međuinstitucionalnog tijela koje pruža podršku funkcioniranju platnog prometa u Republici Hrvatskoj, u travnju 2013. godine pokrenut je nacionalni projekt SEPA.¹⁴⁸

Nacionalni odbor za platni promet (NOPP) je glavno upravljačko tijelo projekta SEPA u Republici Hrvatskoj koje koordinira, usmjerava i prati djelovanje radnih skupina, raspravlja o otvorenim pitanjima te priprema izvješća o tijeku projekta. Tijelo je osnovano 2003. godine, a u njegovu radu sudjeluju Hrvatska narodna banka, Ministarstvo financija, Hrvatska gospodarska komora (u kojoj djeluje Sektor za financijske institucije, poslovne informacije i

¹⁴⁶ Ibid., str. 7

¹⁴⁷ Ibid., str. 7-8

¹⁴⁸ Ibid., str. 2

ekonomske analize) i Hrvatska udruga banaka.¹⁴⁹ NOPP je 21. svibnja 2013. donio odluke o osnivanju radnih tijela za nacionalni projekt SEPA:

- 1) Hrvatskog odbora za SEPA koordinaciju (HOSK) i
- 2) Hrvatskog SEPA foruma (HSF).

Hrvatski odbor za SEPA koordinaciju (HOSK) je radno tijelo NOPP-a konstituirano 16. rujna 2013. godine na temelju Odluke o osnivanju Hrvatskog odbora za SEPA koordinaciju. Sudionici HOSK-a su Hrvatska udruga banaka (čiji predstavnik predsjedava Odborom), Hrvatska narodna banka, Hrvatska gospodarska komora, Ministarstvo financija, Financijska agencija i Hrvatska udruga poslodavaca.¹⁵⁰ Neke od glavnih zadaća HOSK-a su:¹⁵¹

- i. izrada i realizacija Nacionalnog plana migracije na SEPA-u,
- ii. izrada i provedba nacionalne SEPA-ine sheme za kreditne transfere i izravna terećenja u kunama,
- iii. izrada i provedba rješenja potrebnih za provedbu kreditnih transfera i izravnih terećenja u eurima u skladu sa SEPA-inim pravilima i Uredbom (EU) br. 260/2012,
- iv. utvrđivanje prijedloga za uspostavu ili prilagodbu platne infrastrukture u RH u skladu sa SEPA-inim pravilima, definiranje otvorenih pitanja te predlaganje rješenja i dr.

Hrvatski SEPA forum (HSF) je radno tijelo NOPP-a konstituirano 20. prosinca 2013. godine na temelju Odluke o osnivanju Hrvatskog SEPA foruma. HSF-om predsjedava Hrvatska gospodarska komora, a ostali sudionici su Ministarstvo financija, Hrvatska narodna banka, Hrvatska udruga banaka i Financijska agencija. U rad HSF-a će biti uključeni i Hrvatska udruga poslodavaca, Hrvatska obrtnička komora i udruge za zaštitu potrošača. Zadaci HSF-a usmjereni su prema korisnicima platnih usluga (mali i srednji poduzetnici, velika trgovačka društva, javni sektor, IT kompanije, obrtnici, potrošači), a njegove glavne

¹⁴⁹ SEPA, raspoloživo na <http://www.sepa.hr/sepa-u-rh/tijela/>, (20.09.2017.), str. 1

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ Ibid.

aktivnosti su promocija SEPA-inih platnih usluga, informiranost javnosti te edukacija korisnika.¹⁵²

Navedena radna tijela samostalna su u obavljanju zadataka, a o izvršenim aktivnostima izvješćuju NOPP. U odnosu na opseg obavljanja svojih zadataka radna tijela, prema potrebi, mogu osnivati posebne radne skupine. Odluke o osnivanju radnih tijela projekta SEPA (Odluka o osnivanju Hrvatskog odbora za SEPA koordinaciju i Odluka o osnivanju Hrvatskog SEPA foruma) donesene su na 22. sjednici NOPP-a u svibnju 2013. godine.¹⁵³

Nacionalni odbor za pristupanje SEPA-i (engl. NASO – National Adherence Support Organisation) je nacionalno tijelo koje ima ulogu pružanja potpore pružateljima platnih usluga u procesu pristupanja SEPA-inim platnim shemama tako što uspostavlja kontakt između njih i Europskoga platnog vijeća te im olakšava postupak prikupljanja potrebne dokumentacije za pristupanja SEPA shemama. NOPP je na sjednici održanoj 15. svibnja 2014. godine donio odluku da se za obnašatelja uloge NASO u Republici Hrvatskoj određuje FINA. NOPP je na svojoj 24. sjednici održanoj 18. svibnja 2015. donio odluku o osnivanju Odbora za upravljanje nacionalnim shemama (OUNS).¹⁵⁴

Osnivanjem OUNS-a prestala je potreba za radom Hrvatskog odbora za SEPA koordinaciju te je OUNS preuzeo ulogu u daljnjem upravljanju nacionalnim SEPA shemama, kao i zadaću daljnjeg razvoja projekta SEPA u Republici Hrvatskoj.¹⁵⁵ Odbor za upravljanje nacionalnim shemama (OUNS) je tijelo koje upravlja shemama, izmjenama shema, prati sve buduće SEPA promjene i osigurava implementaciju izmjena shema uz kompletno potrebnu dokumentaciju, pravila i upute, vodi registar sudionika za svaku shemu (registar banaka koje su pristupile pojedinoj shemi) i osigurava da sudionici poštuju pravila rada sheme. Odbor operativno vodi Hrvatska udruga banaka (HUB) iako sudjelovanje u OUNS-u nije uvjetovano članstvom u HUB-u. Sve banke u RH koje su članice bilo koje od shema su ujedno i članice OUNS-a, dakle ravnopravno donose odluke i upravljaaju nacionalnim shemama.¹⁵⁶

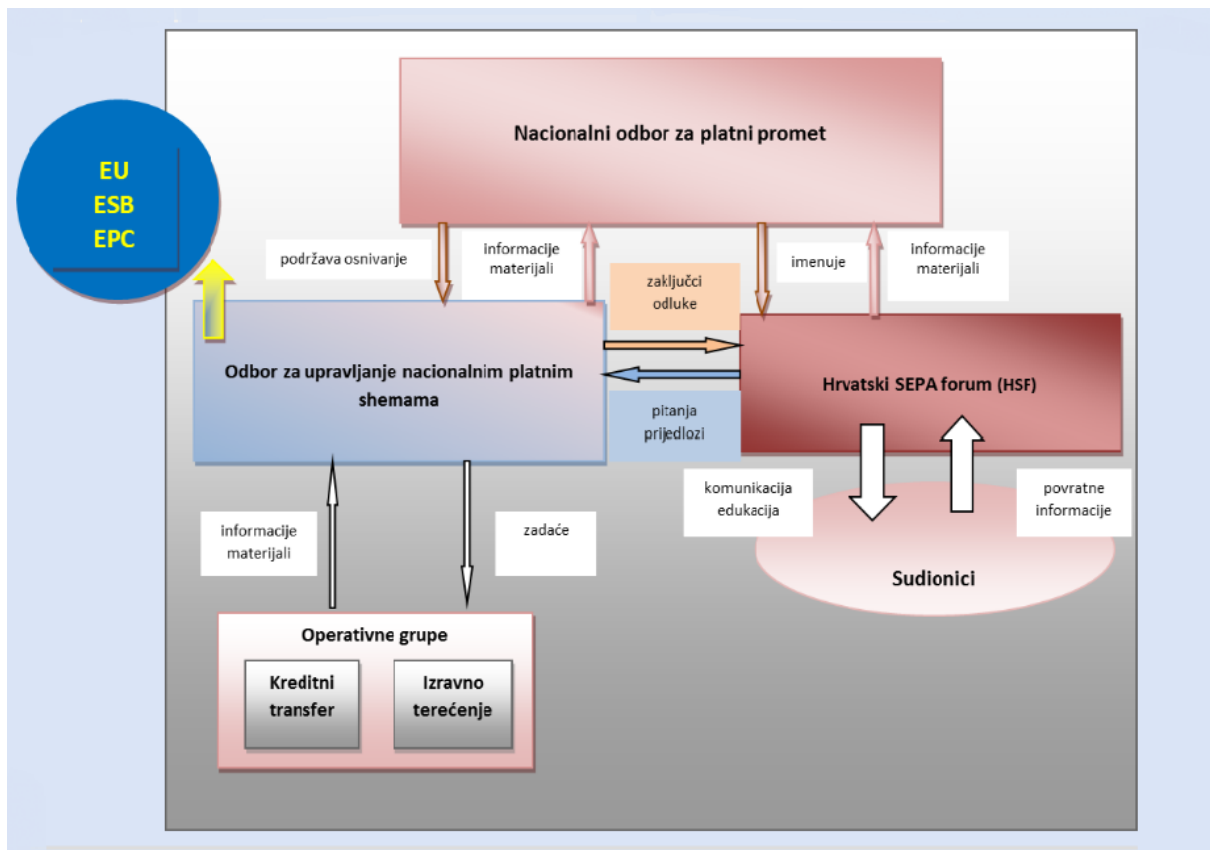
¹⁵² Ibid., str. 1-2

¹⁵³ Hrvatska narodna banka: SEPA, raspoloživo na <http://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/sepa>, (20.09.2017.), str. 2

¹⁵⁴ SEPA, raspoloživo na <http://www.sepa.hr/sepa-u-rh/tijela/>, (20.09.2017.), str. 2

¹⁵⁵ Hrvatska narodna banka: SEPA, raspoloživo na <http://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/sepa>, (20.09.2017.), str. 2

¹⁵⁶ SEPA, raspoloživo na <http://www.sepa.hr/sepa-u-rh/tijela/>, (20.09.2017.), str. 2

Slika 16: Organizacija projekta SEPA u Republici Hrvatskoj

Izvor: SEPA, www.sepa.hr

5. NOVI SUSTAV TARGET2 I PROCES IMPLEMENTACIJE

Uvođenjem eura na dan 1. siječnja 1999. godine promijenile su se načela koja uređuju pružanje usluga platnog prometa unutar eurozone. Postojanje jedinstvene valute značilo je da se prekogranična plaćanja unutar eurozone u načelu ne razlikuju od plaćanja unutar pojedine zemlje. Provođenje jedinstvene monetarne politike zahtijevalo je uspostavljanje jedinstvenog tržišta novca koji pokriva sve zemlje eurozone. To tržište jedinstvenog novca uvelike je olakšalo Eurosustavu stvaranje širokog područja RTGS sustava - TARGET - za namiru novčanih sredstava središnje banke za hitne isplate velike vrijednosti u eurima.¹⁵⁷

5.1. TARGET2 sustav

Sustav TARGET znači transeuropski automatizirani sustav ekspresnih novčanih transakcija u realnom vremenu na bruto načelu.¹⁵⁸ Prva generacija TARGET-a bila je decentralizirani sustav. Osnovana je povezivanjem nacionalnih RTGS sustava tadašnjih 15 država članica EU i mehanizma plaćanja ESB-a radi formiranja jedinstvenog sustava koji omogućava obradu plaćanja u cijeloj eurozoni. Kako bi se bolje zadovoljile potrebe korisnika pružanjem usklađene razine usluge, osiguravajući učinkovitost troškova i pripremu za buduće događaje (uključujući proširenje eurozone), Eurosustav je razvio sustav druge generacije, TARGET2. U tom novom sustavu decentralizirana struktura platforme TARGET zamijenjena je jedinstvenom platformom za zajedničko korištenje.¹⁵⁹

Suvremena gospodarstva oslanjaju se na siguran i učinkovit tijek transakcija. Platni sustavi su infrastruktura koja omogućuje kretanje novca unutar gospodarstva. Sustav TARGET2 je platni sustav koji omogućuje prijenos novca među bankama u EU-u u realnom vremenu. To se zove namira u realnom vremenu na bruto načelu (RTGS). Sustav TARGET2 je platni sustav koji je u vlasništvu Eurosustava i kojim upravlja Eurosustav. Riječ je o

¹⁵⁷ Kokkola, T. (2010): European Central Bank, Eurosystem, The payment system, Frankfurt Am Main, str. 177

¹⁵⁸ Službeni list Europske unije: Smjernica ESB-a od 14. srpnja 2006., (ESB/2006/9), raspoloživo na https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/celex_32006o0009_hr_txt.pdf, (23.09.2017.), str. 23

¹⁵⁹ Kokkola, T. (2010): European Central Bank, Eurosystem, The payment system, Frankfurt Am Main, str. 180

vodećoj europskoj platformi za obradu plaćanja velikih vrijednosti kojom se služe i središnje banke i poslovne banke pri obradi plaćanja u eurima u realnom vremenu.¹⁶⁰

ESB-u je u interesu osigurati nesmetano i učinkovito funkcioniranje platnih sustava i drugih tržišnih infrastruktura kako bi se očuvala financijska stabilnost u europodručju. Zbog toga je sustav TARGET2 jedan od ključnih elemenata financijske integracije u EU-u: omogućuje slobodan tok novca preko granica i pridonosi provedbi jedinstvene monetarne politike ESB-a.¹⁶¹

Platforma je u vlasništvu Eurosustava, koji njome upravlja. Jednostavno rečeno, sustav TARGET2 funkcionira na sljedeći način:¹⁶²

1. banka A i banka B imaju račune kod središnje banke;
2. potrebno je provesti plaćanje banke A banci B;
3. banka A daje nalog za plaćanje sustavu TARGET2;
4. račun banke A tereti se za iznos koji se knjiži na računu banke B – nalog za plaćanje je namiren;
5. sustav TARGET2 prenosi informacije o plaćanju banci B.

TARGET2 sustavom služe se središnje banke EU-a i njihove nacionalne zajednice poslovnih banaka te više od 1700 banaka za pokretanje transakcija u eurima bilo u vlastito ime bilo u ime klijenata. Ako se ubroje podružnice i društva kćeri, u sustavu TARGET2 dostupno je više od 55 000 banaka u cijelom svijetu, kao i svi njihovi klijenti.¹⁶³

Platne transakcije u TARGET2 se neprekidno podmiruju jedna po jedna, u novcu središnje banke s istovremenom konačnošću. Nema gornje ili donje granice vrijednosti plaćanja. TARGET2 podmiruje plaćanja vezana uz operacije monetarne politike, plaćanja međubankovnih i klijenata te plaćanja vezana uz poslovanje svih velikih neto sustava namire i drugih infrastruktura financijskog tržišta koja upravljaju eurima (poput sustava namire vrijednosnih papira ili središnjih sudionika). TARGET2 djeluje na jedinstvenoj tehničkoj platformi. Poslovni odnosi uspostavljeni su između TARGET2 korisnika i odgovarajuće

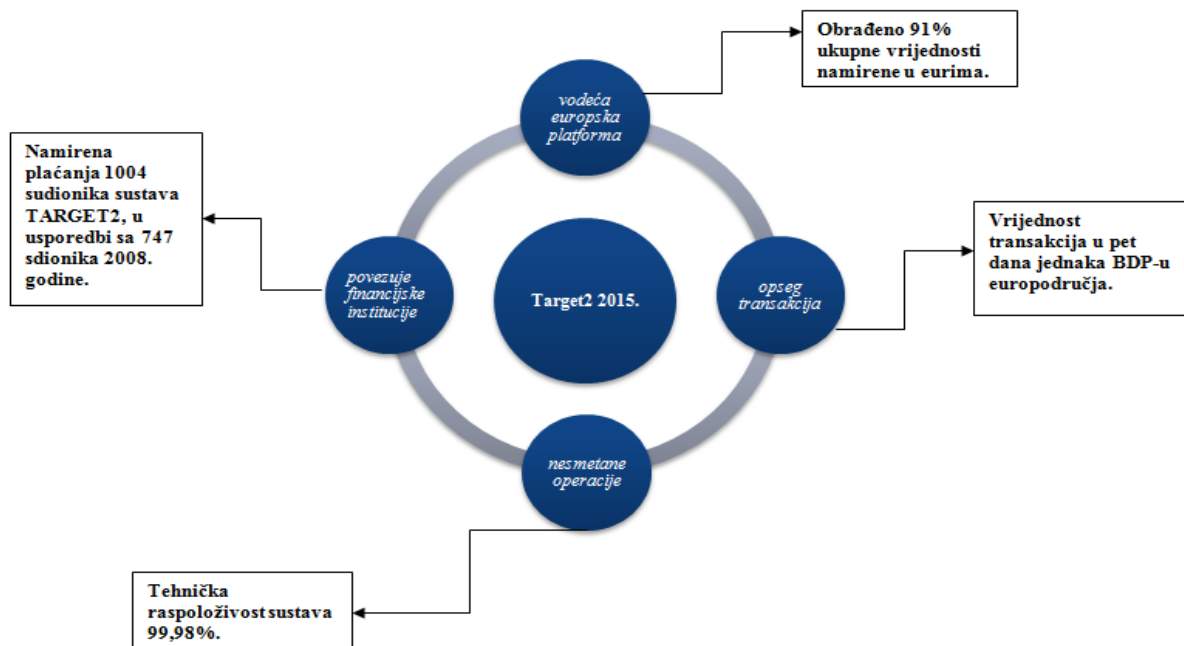
¹⁶⁰ Europska Središnja Banka: Eurosustav, raspoloživo na: <https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me/html/target2.hr.html>, (21.08.2017.), str. 1

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² Ibid.

¹⁶³ Ibid.

središnje banke. Prema obrađenim vrijednostima, TARGET2 je jedan od najvećih platnih sustava na svijetu.¹⁶⁴

Slika 17: Shema sustava TARGET2 2015. godine

Izvor: Europska Središnja Banka, www.ecb.europa.eu, prikaz autora

Činjenice TARGET2 u 2016. godini:¹⁶⁵

1. broj sudionika – TARGET2 je imao 1076 izravnih sudionika, 701 neizravnih sudionika i 5072 korespondenata;
2. broj pomoćnih sustava – TARGET2 je podmirivao gotovinske pozicije od 80 pomoćnih sustava;
3. dnevni prosjek - TARGET2 obrađuje dnevno u prosjeku 342.008 isplata, što predstavlja dnevnu prosječnu vrijednost od 1,7 bilijuna eura;
4. prosječna vrijednost transakcije - prosječna vrijednost TARGET2 transakcije iznosila je 5 milijuna eura;
5. vrijednost plaćanja - gotovo 70% svih TARGET2 plaćanja imalo je vrijednost manje od 50.000 eura, a 10% svih uplata iznosilo je više od milijun eura;

¹⁶⁴ Europska Središnja Banka: Target2, raspoloživo na <https://www.ecb.europa.eu/paym/t2/html/index.en.html>, (21.09.2017.), str. 1

¹⁶⁵ Ibid.

6. maksimumi – najveći obujam prometa bio je 30. lipnja 2016. godine s 533.100 transakcija, a najveća vrijednost u prometu bila je 29. lipnja 2016. godine s 2.621 milijardi eura;
7. promet platnih sustava velike vrijednosti - udio TARGET2 u ukupnom prometu velikih vrijednosti platnog prometa u eurima bio je 90% u vrijednosti i 63% u obujmu;
8. tehnička dostupnost SSP-a - tehnička raspoloživost SSP-a bila je 100% (99,8% TARGET2 plaćanja obrađeno je za manje od pet minuta).

TARGET2 nudi najvišu moguću razinu pouzdanosti i otpornosti, kao i sofisticirane aranžmane za poslovnu nepredvidljivost koji su u skladu s sustavnom važnosti TARGET2 infrastrukture. Koncept kontinuiteta poslovanja TARGET2 sastoji se od dva odjela ili četiri stranice strukture. Postoje dva odjela za obradu plaćanja i računovodstvene usluge, a u svakom odjelu postoje dva različita mjesta. Primjenjuju se redovite rotacije odjela, čime se u svakom slučaju osigurava puna spremnost i priprema u oba odjela. Ova struktura omogućuje TARGET2 pružanje najviše razine usluge, smanjivanje operativnog rizika i izbjegavanje rizika od sustava. TARGET2 je otvoren svaki radni dan, osim na službene TARGET2 praznike (Nova godina, Veliki petak, Uskrсни ponedjeljak, 1. svibnja, 25. i 26. prosinca). Dnevna obrada je od 7 do 18 sati, a novi radni dan započinje u večernjim satima prethodnog dana.

5.2. Uspostava hrvatske komponente platnog sustava TARGET2

TARGET2 omogućuje plaćanja u eurima u realnom vremenu na bruto načelu, poput kuna u sustavu HSVP, a njime upravlja Hrvatska narodna banka.¹⁶⁶ Platni sustav TARGET2, kao i prva generacija platnoga sustava TARGET, obuhvaća brojne platne sustave koji podliježu propisima različitih nacionalnih pravnih sustava. Međutim, nacionalna pravila koja se primjenjuju na platni sustav TARGET2 usklađena su u najvećoj mogućoj mjeri, uz određena izuzeća. Pravni temelj je Smjernica ESB-a od 26. travnja 2007. o transeuropskome

¹⁶⁶ Etna: Target2 u produkciji, raspoloživo na <http://www.etna.hr/2016/02/target2-u-produkciji/>, (22.09.2017.), str. 1

automatiziranom sustavu ekspresnih novčanih transakcija u realnome vremenu na bruto načelu (ESB/2007/2).¹⁶⁷

U skladu s Nacionalnim planom migracije na SEPA (Single Euro Payments Area – Jedinstveno područje plaćanja u eurima) Hrvatska narodna banka provela je sve pripremne aktivnosti za uspostavu i uključenje hrvatske komponente TARGET2-HR u platni sustav TARGET2, s predviđenim početkom rada od 1. veljače 2016. Europska središnja banka potvrdila je (priopćenje za javnost od 18. siječnja 2016.) uključenje komponente TARGET2-HR, koja postaje dvadeset peta komponenta platnog sustava TARGET2. Sudionici komponente TARGET2-HR su Hrvatska narodna banka i kreditne institucije koje su potpisale ugovor o sudjelovanju.¹⁶⁸

TARGET2-HR hrvatska je komponenta sustava TARGET2, koja omogućava namiru nacionalnih i prekograničnih platnih transakcija u eurima po računima sudionika sustava. Uspostava komponente TARGET2-HR jedan je od temeljnih koraka u provedbi projekta SEPA u Republici Hrvatskoj, pokrenutog u svibnju 2014. godine. Ciljevi su projekta, između ostalog, osiguranje svih preduvjeta potrebnih za usklađivanje sa SEPA regulativom, tj. s Uredbom (EU) br. 260/2012 i postizanje visokog stupnja standardizacije u obavljanju nacionalnoga i prekograničnoga platnog prometa u eurima u Republici Hrvatskoj. Navedeno uključuje uspostavu odgovarajuće infrastrukture, što osim sustava TARGET2-HR pretpostavlja i buduću uspostavu EuroNKS-a kao nacionalnoga platnog sustava za izvršenje tzv. malih plaćanja u eurima.¹⁶⁹

Kao dio infrastrukture platnog prometa koja podržava provedbu projekta SEPA u Republici Hrvatskoj, uspostava sustava TARGET2-HR:¹⁷⁰

- i. osigurava jedinstvenu tehnološku platformu za namiru obračunatih platnih transakcija u eurima u skladu s Uredbom (EU) br. 260/2012, i to za sve buduće sudionike EuroNKS-a,

¹⁶⁷ Struna: Hrvatsko strukovno nazivlje, raspoloživo na <http://struna.ihjj.hr/naziv/transeuropski-automatizirani-sustav-ekspresnih-novcanih-transakcija-u-realnome-vremenu-na-bruto-nacelu-2/20594/>, (22.09.2017.), str. 1

¹⁶⁸ Hrvatska narodna banka: Obavijest o uspostavi hrvatske komponente platnog sustava TARGET2, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/-/obavijest-o-uspostavi-hrvatske-komponente-platnog-sustava-target2>, (18.01.2017.), str. 1

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Ibid., str. 1-2

- ii. stvara preduvjete za daljnji razvoj platnih usluga u Republici Hrvatskoj u skladu s europskim standardima i
- iii. osigurava niže troškove procesiranja međubankovnih platnih transakcija u eurima s obzirom na to da će banke uspostavljanjem sustava TARGET2-HR, uz dosadašnji način namire platnih transakcija u eurima putem korespondentnog bankarstva, imati mogućnost bržeg i cjenovno prihvatljivijeg načina provođenja međubankovnih platnih transakcija u eurima.

Sljedeći se nalozi za plaćanje obrađuju u sustavu TARGET2-HR:¹⁷¹

- a) namira prijenosa u eurima koja proizlazi iz transakcija u prekograničnim sustavima netiranja za plaćanja velikih vrijednosti,
- b) namira prijenosa u eurima koja proizlazi iz transakcija u sistemski važnim sustavima plaćanja malih vrijednosti u eurima,
- c) namira novčane strane transakcija s vrijednosnim papirima,
- d) nalozi za prijenos likvidnosti s PM-a na DCA i
- e) svi drugi nalozi za plaćanje u eurima naslovljeni na sudionike sustava TARGET2.

Sustav TARGET2 uspostavljen je i funkcionira na temelju SSP-a. Eurosustav određuje tehničku konfiguraciju i obilježja SSP-a. Usluge SSP-a pružaju nacionalne središnje banke pružatelji SSP-a u korist središnjih banaka, u skladu s posebnim sporazumima.¹⁷² Sljedeće vrste subjekata prihvatljive su za izravno sudjelovanje u sustavu TARGET2-HR (pod uvjetom da nisu podvrgnuti mjerama ograničavanja koje su donijele države članice ili Vijeće EU):¹⁷³

- a) kreditne institucije osnovane u EGP-u, uključujući i kada djeluju preko podružnice osnovane u EGP-u,
- b) kreditne institucije osnovane izvan EGP-a pod uvjetom da djeluju preko podružnice osnovane u EGP-u i

¹⁷¹ Odluka o uvjetima za otvaranje i funkcioniranje PM računa u sustavu TARGET2-HR, Neslužbeni pročišćeni tekst, NN 136/2015 i 33/2016, Članak 4.

¹⁷² Ibid.

¹⁷³ Ibid., Članak 5.

c) nacionalne središnje banke država članica i ESB.

Hrvatska narodna banka može prema vlastitoj ocjeni prihvatiti sljedeće subjekte kao izravne sudionike:¹⁷⁴

- a. financijske odjele središnjih ili regionalnih vlada država članica koji su aktivni na tržištu novca;
- b. tijela javnog sektora država članica ovlaštena za vođenje računa klijenata,
- c. investicijska društva osnovana u EGP-u,
- d. subjekte koji upravljaju sporednim sustavima i koji djeluju u tom svojstvu i
- e. kreditne institucije ili bilo koju vrstu subjekata navedenih u točkama od (a) do (d) ovog stavka, u oba slučaja kada su osnovani u zemlji s kojom je Unija sklopila monetarni sporazum kojim se odobrava pristup bilo kojem od tih subjekata platnim sustavima Unije, pridržavajući se uvjeta iz monetarnog sporazuma i pod uvjetom da je relevantni pravni režim na snazi u toj zemlji jednakovrijedan relevantnom zakonodavstvu Unije.

U Hrvatskoj je ukupno 27 banaka uključeno u sustav TARGET2-HR. To su redom: Addiko Bank, Banka kovanica, BKS Bank AG, Croatia Banka, Erste & Steiermärkische Bank, Hrvatska narodna banka, Hrvatska Poštanska Banka, Imex banka, Istarska kreditna banka Umag, Jadranska banka, J&T banka, Karlovačka banka, Kentbank, Kreditna banka Zagreb, OTP banka, Partner banka, Podravska banka, Primorska banka, Privredna Banka Zagreb, Raiffeisenbank Austrija, Samoborska banka, Sberbank, Slatinska banka, Splitska banka, Štedbanka, Veneto banka, Zagrebačka banka.¹⁷⁵

Odluke koje pokrivaju dodatna pravila rada TARGET2 – HR su: Odluka kojom se potvrđuje da sustav TARGET2-HR udovoljava uvjetima iz Zakona o konačnosti namire u platnim sustavima i sustavima za namiru financijskih instrumenata (NN, br. 5/2016.), Odluka

¹⁷⁴ Ibid.

¹⁷⁵ Hrvatska narodna banka: Popis sudionika TARGET2-HR, raspoloživo na https://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwj4qP6d3LnWAhXiNJoKHQgYAAQcQFgglMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.hnb.hr%2Fdocuments%2F20182%2F121801%2Ftf-pp-ds-eps-xlsx-h-popis_target2.xlsx%2Fed21f761-8d98-41b9-b6a53fb72b9a6f8f&usg=AFQjCNGgr-Dtxv-5bv6e9Kd4cYO9N4vUkA, (22.09.2017.), str. 1

o uvjetima za otvaranje i funkcioniranje PM računa u sustavu TARGET2-HR (NN, br. 136/2015.), Odluka o postupcima namire za sporedne sustave (NN, br. 136/2015.), Odluka o uvjetima za otvaranje i funkcioniranje namjenskog novčanog računa (DCA) u sustavu TARGET-HR (NN, br. 136/2015.) i mnoge druge upute i smjernice.

6. UTJECAJ NOVE ORGANIZACIJE EURSKOG PLATNOG PROMETA NA HRVATSKI FINANCIJSKI SUSTAV

U vremenu u kojem svijet s tradicionalnih oblika trgovanja polagano prelazi na e-trgovinu, sigurni, učinkoviti, konkurentni i inovativni sustavi elektroničkog plaćanja od ključne su važnosti kako bi se potrošačima, trgovcima i poduzetnicima omogućilo da u cijelosti iskoriste prednosti jedinstvenog tržišta. Postojećom zakonodavnom stečevinom u području platnog prometa omogućen je znatan napredak i integracija platnog prometa u maloprodaji u EU-u. Međutim, važna područja tržišta platnog prometa, kao što su kartična, internetska i mobilna plaćanja, još su rascjepkana duž nacionalnih granica. Najnovija zbivanja na tim tržištima otkrila su regulatorne praznine i nedosljednosti u postojećem pravnom okviru u području platnog prometa.¹⁷⁶

Direktivom o uslugama platnog prometa (2007/64/EZ) olakšava se elektroničko plaćanje u cijelom EU-u i utire put jedinstvenom području plaćanja u eurima (SEPA). Daljnji ciljevi uključuju bolju zaštitu potrošača, uvođenjem obveze informiranja, i veće tržišno natjecanje, otvaranjem tržišta na temelju usklađenih pravila za pristup tržištu. Direktiva o platnim uslugama na unutarnjem tržištu dopunjena je Uredbom (EU) br. 924/2009 i Uredbom (EU) br. 260/2012.¹⁷⁷

Instrumenti SEPA-e uvedeni su krajem 2010. u cijelom EU-u, ali su se malo koristili. Stoga je donesena Uredba (EU) br. 260/2012 kojom se utvrđuje prijelaz s nacionalnih platnih instrumenata na europske. U jesen 2015. usvojena je preinaka direktive PSD 2 kojom se ukida direktiva PSD. Njome se uvode strogi sigurnosni uvjeti za naloge i obradu elektroničkih plaćanja kao i zaštitu financijskih podataka potrošača te se otvara tržište pružateljima usluga koji pružaju usluge plaćanja temeljem pristupa informacijama putem računa za obavljanje platnog prometa. Smanjuje se odgovornost za neodobrene platne transakcije, a uvodi bezuvjetno pravo na povrat izravnih terećenja u eurima. Zabranjuju se dodatni troškovi,

¹⁷⁶ Europska komisija: Sažetak procjene utjecaja, raspoloživo na https://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjv1aWm37nWAhVmYpoKHV2JCdwQFghCMAU&url=http%3A%2F%2Fwww.ipex.eu%2FPIPEXL-WEB%2Fdossier%2Ffiles%2Fdownload%2F082dbcc540a5439001417331a1d62520.do&usg=AFQjCNEQs7itc_V2JkjWtPoMn_9o4gqIOw, (23.09.2017.), str. 2

¹⁷⁷ Europski parlament: Informativni članci o Europskoj uniji: Bankarstvo i platni promet, raspoloživo na http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_3.2.6.html, (22.09.2017.), str. 1

primjerice za kartična plaćanja, neovisno o tome koristi li se instrument plaćanja u trgovinama ili putem interneta.¹⁷⁸

Direktiva PSD 2 je stupila na snagu 12. siječnja 2016. i mora se prenijeti u nacionalno zakonodavstvo do 13. siječnja 2018. Uredba (EU) 2015/751 o međubankovnim naknadama također je važan element zakonodavnog okvira o uslugama platnog prometa s obzirom na to da ograničava razinu međubankovnih naknada kako bi se smanjili troškovi za trgovce na malo i potrošače prilikom upotrebe platnih kartica.¹⁷⁹ Međutim, neka pravila Direktive o platnim uslugama bila su izložena kritici: na primjer, nepostojanje provjere (mjerodavnog) broja IBAN s imenom vlasnika računa, što omogućuje prijenos novca i kada se ti podaci ne podudaraju. Osim toga, ne može se postaviti gornja granica za prijenos sredstava i ne postoji mogućnost opoziva nakon što je taj prijenos potvrđen. Direktiva PSD 2 sadrži i neke probleme u pogledu sigurnosti i zaštite podataka.¹⁸⁰

„HNB računa do 13. siječnja 2018. godine, kad na snagu stupa liberalizacija financijskog tržišta u Europskoj uniji temeljem PSD2 direktive, provući novi Zakon o platnom prometu (najavljeno 11. svibnja 2017. godine u Zagrebu na konferenciji Fast-forward Banking). Najveći je to val promjena koji očekuje hrvatsko financijsko tržište otkako je ukinut Zavod za platni promet, a banke preuzele većinu tog kolača. S PSD2 direktivom sada će u punom kapacitetu na to tržište ući startupi¹⁸¹, ali i kompanije poput Applea, Googlea, PayPala, Alibabe, Facebooka i drugih, i to iz bilo koje članice Unije.“¹⁸²

„Poseban naglasak stavljati će se na sigurnost, zbog toga što je razina sigurnosti koju je HNB nametnuo bankama u Hrvatskoj iznad prosjeka EU i HNB ima interes da ta razina ostane na visokom nivou.“¹⁸³ Neki najavljuju da bi banke mogle zbog velikog razmjera navedenih promjena u sljedećim godinama izgubiti 43% tržišta platnog prometa u EU dok drugi demantiraju te navode i ukazuju da će volumen transakcija u bankama narasti.

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ Ibid.

¹⁸⁰ Ibid., str. 1-2

¹⁸¹ Startup (engl.), razvojna tvrtka ili organizacija

¹⁸² Poslovni dnevnik: HNB zbog EU priprema novi Zakon o platnom prometu, raspoloživo na <http://www.poslovni.hr/hrvatska/hnb-zbog-eu-priprema-novi-zakon-o-platnom-prometu-327747>, (23.09.2017), str. 1

¹⁸³ Ibid.

7. ZAKLJUČAK

Republika Hrvatska je od 01. srpnja 2013. godine dio Europskog gospodarskog prostora koji nastanjuje više od 500 milijuna stanovnika i godišnje se provede više od 71,5 milijardi platnih transakcija. Jedno od osnovnih načela ideje postizanja gospodarskih prednosti je ostvarenje ideje unutarnjeg tržišta, a nužan preduvjet za to jest stvaranje jedinstvenog tržišta platnog prometa na tom prostoru te je zbog toga nastala SEPA.

Jedan od glavnih razloga donošenja novog Zakona o platnom prometu u Republici Hrvatskoj je uspostava platnog prometa koji je usklađen s potrebama i razvijenog tržišnog gospodarstva, kompatibilan sa sustavima razvijenih zemalja i koji se temelji na preporukama EMU-a. U cilju bržeg i lakšeg poslovanja, uvode se jednaki standardi, formati i način izvršenja plaćanja za sve valute koji su namijenjeni jačanju gospodarstva EU-a i stvaranju veće financijske stabilnosti u korist poduzeća i potrošača. Do uvođenja eura kao nacionalne valute za namiru platnih transakcija u kunama i dalje će se koristiti HSVP jer se u TARGET2 sustavu mogu se namirivati samo platne transakcije u eurima.

Hrvatska narodna banka vodi račune banaka i račune Republike Hrvatske te je nositelj poslova platnog prometa. Regulatorna i nadzorna sustava platnog prometa su u nadležnosti Hrvatske narodne banke, a samim time je i glavna odgovorna te snosi rizik. Integrirano tržište platnog prometa utemeljeno na mrežama koje nadilaze nacionalne granice po svojoj prirodi zahtijeva pristup na razini Zajednice jer primjenjiva načela, pravila, postupci i norme moraju biti dosljedni u svim državama članicama kako bi se svim sudionicima na tržištu omogućila pravna sigurnost i jednaki tržišni uvjeti. Stoga je moguće djelovanje na razini EU-a u skladu s načelom supsidijarnosti.¹⁸⁴

Iz svega navedenoga može se zaključiti da reforma novog Zakona o platnom prometu i Direktive uvelike utječe na drukčije funkcioniranje cjelokupnoga financijskog sustava zemlje te stoga zahtijeva određene pripreme i prilagodbe. U tom smislu, posebna je odgovornost na strani banaka kao temeljnih nositelja poslova platnog prometa u budućnosti.

¹⁸⁴ Europska komisija: Sažetak procjene utjecaja, raspoloživo na https://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjv1aWm37nWAhVmYpoKHV2JCdwQFghCMAU&url=http%3A%2F%2Fwww.ipex.eu%2FIPEXL-WEB%2Fdossier%2Ffiles%2Fdownload%2F082dbcc540a5439001417331a1d62520.do&usg=AFQjCNEQs7itc_V2JkjWtPoMn_9o4gqIOw, (23.09.2017.), str. 4

LITERATURA:

Knjige:

1. Andrijanić, I. (2001): Vanjska trgovina, Kako poslovati s inozemstvom, Mikrorad d.o.o., Zagreb
2. Hadži-Petrović, M., (1978): Instrumenti unutrašnjeg platnog prometa, Informator, Zagreb
3. Kokkola, T. (2010): European Central Bank, Eurosystem, The payment system, Frankfurt am Main
4. Kukić, S., Markić, B. (2006): Metodologija društvenih znanosti, Ekonomski fakultet sveučilišta u Mostaru, Mostar
5. Tubić, R. (1974): Enciklopedijski riječnik marksističkih pojmova, IP Veselin Maleša, Sarajevo
6. Vidaković, N., Gregurek, M. (2013): Bankarsko poslovanje, Visoko učilište Effectus, Zagreb
7. Vukmir, B. (2002): Pravo međunarodnih plaćanja, RRiF, Zagreb
8. Zelenika, R. (2000): Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, Ekonomski fakultet sveučilište u Rijeci, Rijeka

Zakoni/Pravilnici:

9. Narodne novine, (1994): Zakon o čeku, Narodne Novine d.d. Zagreb, broj 74.
10. Narodne novine, (1994): Zakon o mjenici, Narodne Novine d.d. Zagreb, broj 74.
11. Narodne novine, (2001): Zakon o platnom prometu u zemlji, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 117.
12. Narodne novine, (2009): Zakon o platnom prometu, Narodne Novine d.d. Zagreb, broj 133.
13. Narodne novine, (2012): Zakon o platnom prometu, Narodne Novine d.d. Zagreb, broj 136.
14. Narodne novine, (2015): Odluka o uvjetima za otvaranje i funkcioniranje PM računa u sustavu TARGET2-HR, Narodne Novine d.d. Zagreb, broj 136.

15. Narodne novine, (2016): Odluka o uvjetima za otvaranje i funkcioniranje PM računa u sustavu TARGET2-HR, Narodne Novine d.d. Zagreb, broj 33.
16. EUR-Lex: Direktiva 2007/64/EZ europskog parlamenta i vijeća od 13. studenoga 2007. o platnim uslugama na unutarnjem tržištu i o izmjeni Direktiva 97/7/EZ, 2002/65/EZ, 2005/60/EZ i 2006/48/EZ te stavljanju izvan snage Direktive 97/5/EZ, 2007.

Izvori s Interneta:

17. ETNA, www.etna.hr, (22.09.2017.)
18. Europska komisija (2013): Sažetak procjene utjecaja, raspoloživo na https://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjv1aWm37nWAhVmYpoKHV2JCdwQFghCMAU&url=http%3A%2F%2Fwww.ipex.eu%2FPIPEXL-WEB%2Fdossier%2Ffiles%2Fdownload%2F082dbcc540a5439001417331a1d62520.do&usg=AFQjCNEQs7itc_V2JkjWtPoMn_9o4gqIOw, (23.09.2017.)
19. Europska Središnja Banka, raspoloživo na www.ecb.europa.eu, (21.08.2017.)
20. Europski parlament: Informativni članci o Europskoj uniji: Bankarstvo i platni promet, raspoloživo na http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_3.2.6.html, (22.09.2017.)
21. FINA, raspoloživo na <http://www.fina.hr/Default.aspx?sec=987>, (13.08.2017.)
22. Financijska učionica (2012): Platni promet – uloga, značaj, vrste, raspoloživo na <https://finansijaskaucionica.wordpress.com/2012/12/05/41/>, (13.09.2017.)
23. Hrvatska narodna banka (2011): Financijski sustav Republike Hrvatske, raspoloživo na http://old.hnb.hr/financijska_stabilnost/hfinancijka_sustav-1.htm, (08.02.2017.)
24. Hrvatska narodna banka (2012): Euformiraj Se, raspoloživo na <http://infozona.hr/eu/pitanje/hnb-sustav-platnog-prometa-u-eu>, (11.12.2016.)
25. Hrvatska narodna banka (2015): E-novac, raspoloživo na <http://www.hnb.hr/onama/informacije-potrosacima/bezgotovinska-placanja/e-novac>, (01.02.2017.), str. 1
26. Hrvatska narodna banka (2015): Nadzor platnog prometa, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/nadzor-platnog-prometa>, (31.01.2017.)

27. Hrvatska narodna banka (2015): O platnom prometu, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/o-platnom-prometu>, (31.01.2017.)
28. Hrvatska narodna banka (2016): EuroNKS, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi/euronks>, (10.06.2017.)
29. Hrvatska narodna banka (2016): Hrvatski sustav velikih plaćanja, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi/hsvp>, (28.01.2017.)
30. Hrvatska narodna banka (2016): Nacionalni klirinški sustav, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi/nks>, (28.01.2017.)
31. Hrvatska narodna banka (2016): Obavijest o uspostavi hrvatske komponente platnog sustava TARGET2, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/-/obavijest-o-uspostavi-hrvatske-komponente-platnog-sustava-target2>, (18.01.2017.)
32. Hrvatska narodna banka (2016): Platni sustavi, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/licenciranje/platni-sustavi>, (31.01.2017.)
33. Hrvatska narodna banka (2017): Nacionalni odbor za platni promet, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/nacionalni-odbor-za-platni-promet>, (05.05.2017.)
34. Hrvatska narodna banka (2017): Obavijest Hrvatske narodne banke o početku provođenja SEPA izravnih terećenja u kunama, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/-/obavijest-hrvatske-narodne-banke-o-pocetku-primjene-hrk-sdd-scheme-za-izvršenje-sepa-izravnih-terecenja-u-kunama-u-republici-hrvatskoj>, (13.06.2017.)
35. Hrvatska narodna banka (2017): SEPA, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/sepa>, (14.06.2017.)
36. Hrvatska narodna banka (2017): TARGET2, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi/target2>, (22.08.2017.)
37. Hrvatska narodna banka: Popis sudionika TARGET2-HR, raspoloživo na https://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwj4qP6d3LnWAhXiNJoKHQgYAQcQFgglMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.hnb.hr%2Fdocuments%2F20182%2F121801%2Ftf-pp-ds-eps-xlsx-h-popis_target2.xlsx%2Fed21f761-8d98-41b9-b6a5%203fb72b9a6f8f&usg=AFQjCNGgr-Dtxv-5bv6e9Kd4cYO9N4vUkA, (22.09.2017.)

38. Idžojtić, I. (2015): Stručni rad: Namira bez uporabe novca raspoloživo na http://effectus-uciliste.hr/images/fip_v3i1/3_Namira_bez_uporabe_novca.pdf, (20.07.2017.)
39. Milinović, I. (2013): Novi nalozi za plaćanje: HUB 3 i HUB 3A, raspoloživo na http://www.actarius.hr/act/knjigovodstvo/lib/exe/fetch.php?media=novi_nalozi_za_placanje:hub3.pdf, (31.05.2013.)
40. Raiffeisen Bank d.d.: IBAN – međunarodni broj bankovnog računa (International Bank Account Number), raspoloživo na <https://raiffeisenbank.ba/bhs/menu/view/61/me%C4%91unarnodni-platni-promet>, (13.09.2017.)
41. Raiffeisen Bank d.d.: IBAN (International Bank Account Number), raspoloživo na <https://www.rba.hr/mala-poduzeca-i-obrtnici/korisne-informacije/iban>, (21.06.2017.)
42. Rječnik financijskih pojmova, raspoloživo na <https://webhosting-wmd.hr/rjecnik-pojmovi-k/web/korespondentna-banka>, (01.07.2017.)
43. SEPA, raspoloživo na www.sepa.hr, (20.09.2017.)
44. Službeni list Europske unije (2006): Smjernica ESB-a od 14. srpnja 2006., (ESB/2006/9), raspoloživo na https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/celex_32006o0009_hr_txt.pdf, (23.09.2017.)
45. Splitska banka d.d. (2013): Nacionalni platni promet u stranoj valuti, prekogranični i međunarodni platni promet, raspoloživo na <https://www.splitskabanka.hr/Portals/8/PDF/Dokumenti/nacionalni-platni-promet-retail.pdf>, (01.07.2017)
46. Splitska Banka d.d.: Uputa za popunjavanje naloga za plaćanje HUB3 i HUB3A, raspoloživo na http://www.splitskabanka.hr/Portals/8/PDF/Dokumenti/Uputa_za_popunjavanje_naloga_za_placanje_HUB3_i_HUB3A_280114.PDF, (12.09.2017.)
47. Struna: Hrvatsko strukovno nazivlje, raspoloživo na <http://struna.ihjj.hr/naziv/transeuropski-automatizirani-sustav-ekspresnih-novcanih-transakcija-u-realnome-vremenu-na-bruto-nacelu-2/20594/>, (22.09.2017.)
48. Zagrebačka banka d.d.: Dokumentarna naplata, raspoloživo na <https://www.zaba.hr/home/srednja-i-velika-poduzeca/dokumentarna-naplata>, (01.09.2017.)
49. HUB, raspoloživo na www.hub.hr, (02.09.2017)

PRILOZI

POPIS SLIKA

Slika 1: Osnovne značajke novog Zakona o platnom prometu

Slika 2: Izvještaj o bezgotovinskim platnim transakcijama u Republici Hrvatskoj u 2016. godini

Slika 3: Broj i vrijednost nacionalnih bezgotovinskih platnih transakcija

Slika 4: Broj i vrijednost međunarodnih bezgotovinskih platnih transakcija

Slika 5: Obrazac HUB 3

Slika 6: Obrazac HUB 3A

Slika 7: Konstrukcija IBAN-a

Slika 8: Kupnja cipela – plaćanje debitnom karticom

Slika 9: Udio debitnih i kreditnih kartica platnih kartica u ukupnom broju i vrijednosti transakcija platnim karticama izdanim u RH

Slika 10: Broj i vrijednost poslanih kreditnih transfera u 2016. godini u Republici Hrvatskoj

Slika 11: Transakcije čekovima izdanim u RH

Slika 12: Države SEPA-e

Slika 13: Izvršenje platne transakcije SEPA kreditnog transfera (SCT)

Slika 14: Shema plana migracije

Slika 15: Tijek izvršavanja SEPA izravnog terećenja

Slika 16: Organizacija projekta SEPA u Republici Hrvatskoj

Slika 17: Shema sustava TARGET2 2015. godine

SAŽETAK

Potrebno je prijeko poznavanje sistema platnog prometa i njegovih instrumenata da bi on funkcionirao na najbolji način. Danas je svaki čovjek na neki način vezan za platni promet i nalazi se unutar toga, možemo reći, kretanja u krug. Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku Uniju dolazi do velikih promjena unutar sustava platnog prometa i sustava plaćanja. Donošenjem novog Zakona o platnom prometu (NN, br. 133/2009) izvršena je reforma platnog sustava u Republici Hrvatskoj. Svrha i cilj te reforme je uklanjanje nediscipline u izvršavanju financijskih obveza između sudionika platnog prometa. Temeljna je značajka te reforme da su poslovi platnog prometa prešli isključivo u nadležnost Hrvatske narodne banke kao središnje bankarske ustanove i poslovnih banaka kao depozitnih ustanova sudionika u platnom prometu.

Ključne riječi

Platni promet, Europska unija, reforma i središnja banka

SUMMARY

It is necessary to know the payment system and its instruments in advance so that it can function in the best way. Today, every man is in some way tied to payment transactions and is in within that, we can say, circular movements. With the entering of the Republic of Croatia into the European Union major changes are taking place within the payments and systems of payment. By adopting the new Law on Payment Transactions (NN, No. 133/2009), the payment system reform in the Republic of Croatia was completed. The purpose and aim of this reform is to remove the lack of expertise in the execution of financial obligations between payment service providers. Fundamental feature of these reforms is that the dealings of payment transactions have shifted exclusively to the competence of the Croatian National Bank as central banking institution and commercial banks as depositary institutions of payment system participants.

Key Words

Payment system, European Union, reform and the central bank